

Listy

Ročník 21
Cena 30 Kč / 1,20 €

3
2014

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

- Martin Guzi - Prázdnno, aj keď ide o veľa • Svetozár Okrucký - Diváci sú najvzácnejší • Ľuboslav Moza - Karol Ondreička • Alica Virdzeková - Študentské konferencie: Praha 2013 • Igor Válek - Prechádzky Slovenskom 7
- Mirjana Šišoláková - Od románu cez film k muzikálu • Iivi Zájedová - Úloha kultúrnych festivalov Estóncov v exile • Jarmila Wankeová - Galina a Máša, príbeh dvoch žien • Zuzana Štancelová - Svatava Maria Kabošová • Príloha Oriješok •

Program DOMUS SM v ČR

22. 3. 2014 10.00 - 12.00

Rodičovské centrum Jablíčkov, Praha 10, Dvouletky 24
Velkonočná keramická dielňa a slovenské motívy

10. 4. 2014 18.00

Spoločenská sála DNM - I. svetová vojna a slovenskí spisovatelia
- P. O. Hviezdoslav, Martin Kukučín a Zuzka Zguriška. Účinkuje
Vlado Štancel, Zuzana Štancelová, moderuje Helena Nosková.

12. 4. 2014 9.30

Národní muzeum, nová budova, 9.30 - 11.00 Národnostné menšiny a etnické skupiny na území Československa po roku 1945.
Prednáška Heleny Noskovej pre Asociáciu učiteľov dejepisu a ďalších záujemcov s prezentáciou dokumentov.

24. 4. 2014 18.00

Kaviareň DNM - Janko Jesenský – spisovateľ, básnik a prekladateľ.
Život a dielo. Pripravil DOMUS SM v ČR.

Programy sa konajú vďaka finančnej podpore MK ČR a MŠMT ČR.

Divadlo Studio DVA ve spolupráci se Štúdiem L+S zavedlo od února 2014 pravidelné a divácky veľmi obľíbené Slovenské pondelky.

V programu naleznete vždy v pondelí predstavení od našich slovenských susedů.

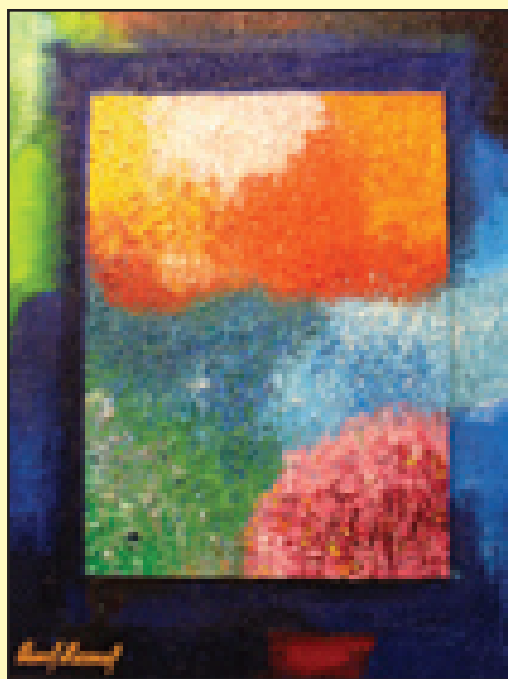
Těšit se můžete na Milana Lasicu, Emílii Vášáryovou, Milana Kňážka, Kamilu Magálovou a další.

Aktuální program naleznete zde:

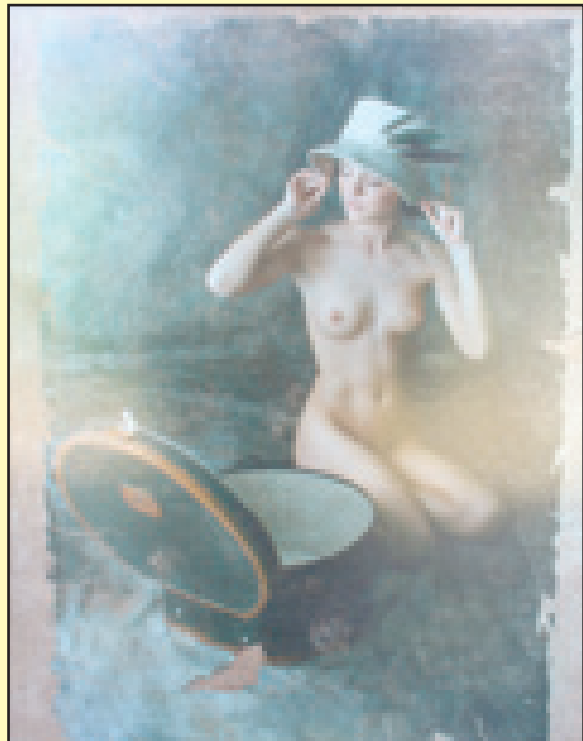
<http://www.studiodva.cz/slovenske-pondelky/>

Od 9.4. do 30.4.2014 sa na Západnej terase Bratislavského hradu uskutoční výstava rockerov, beatnikov a perfektných umelcov

Pavol Hammel a Peter Nagy, výstava maľby a fotografie

Obaja autori patria nesporne k tomu najlepšiemu a najprogressívnejšiemu v slovenskej populárnej hudbe. Sú známi aj ďalšími umeleckými schopnosťami, v ktorých dosahujú veľké úspechy. Pavol Hammel, bravúrny maliar, ktorého umenie rešpektuje aj odborná verejnosť, vytvára filozofické, farebne

i tvarovo harmonické olejové kompozície. Úspechy dosiahol na profesionálnych festivaloch, vysoké ocenenia získal napríklad v Taliansku a inde. Peter Nagy je profesionálnym fotografom elegancie, ľahkosti a kreativity. Jeho diela sú vysoko cenené v zahraničí a dosiahol nimi aj reprezentačné

úspechy. Predstaviť tvorbu dvoch umeleckých osobností slovenskej verejnosti v tejto reprezentačnej kolekcii je zámerom výstavy. Ukázať na bohatý talent a rozsah našich umelcov.

Slovo redaktora

Vážení a milí čitatelia,

blížia sa najväčšie kresťanské sviatky – Veľká noc. Jarné dni boli ešte v nedávnej minulosti popretkávané mnohými ľudovými zvykmi. Ozvlášťňovali pôstne týždne do Veľkej noci a pripomínali striedmosť, pokoru, schopnosť hľadať pravdu a prinášať obeť. Tento duch Veľkej noci sa už vytratil, akoby zastavenie sa v čase stratilo na význame. Význam majú len voľné dni, keď nemusíme ísť do práce, pretože i práca akosi prestala byť potrebou života. Možno sa ukryť za formálnosť a prácu len predstierať. A práve v úsilí o odstránenie formálností sa odohral hlavný spor Krista s farizejmi.

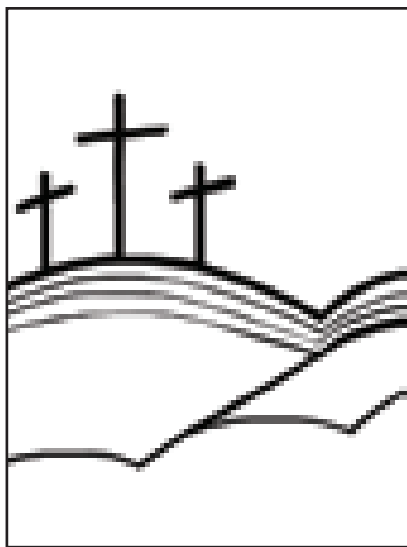
Farizeji veľmi lipli na dôraznom dodržiavaní zákonov. Predovšetkým na zachovaní pracovného pokoja v sobotu. Kristus v sobotu liečil a farizejom vytýkal nedostatok lásky a pochopenia, čo viedlo až k neľudskosti. Kristovo učenie spochybnilo úlohu prestíže a pachtenie sa i lipnutie na moci. A preto práve jeho farizeji obvinili z toho, čo im samým bolo vlastné: že sa považuje za kráľa a vyvyšuje sa nad ostatných. Vzdelaný Pilát si síce kladie otázku, čo je to pravda, ale nakoniec, hoci nerád, pretože nepresvedčený o vine, podľahne nátlaku farizejov a odvolá sa k davu, ktorému dá na výber medzi povstalcom Barabášom a Ježišom. Ľud odsúdi na smrť Ježiša. Povstalca Barabáša považuje za národného hrdinu a Kristovmu učeníu zatiaľ rozumie len pár jemu blízkych vyvolených. Symbolom Veľkej noci sa stáva kríž a obetný baránok.

Tento príbeh sa často v mnohých podobách opakuje po stáročia aj dnes. Nemusíme ale byť veriacimi, aby sme si pripomenuli význam Veľkej noci, úlohu davu, stále sa obnovujúce schopnosti farizejov vytvárať intrigy, i silu ľudskej obeť.

Nestačí byť bezcitným dobrákom a pozliepať z dobrých skutkov geometricky presný obraz života. Je treba slobodne milovať, pocítiť prílív súcitu, lásku k pravému životu a nenechať sa sputnať len racionálnymi výpočtami.

Za celú redakciu Vám prajem krásnu a jasnú Veľkú noc.

Helena Nosková
Kresba Zuzana Štancelová

OBSAH

Prázdnno, aj keď ide o veda	2
<i>Martin Guzi</i>	
Otvorený list predsedovi ÚSZZ	3
<i>Juraj Rácz</i>	
Diváci sú najvzácnejší	4
<i>Svetozár Okrucký</i>	
Karol Ondreička	7
<i>Luboslav Moza</i>	
Študentské konferencie - Praha 2013	8
<i>Alica Virdzeková</i>	
Kysucká realita mýtu	10
<i>Mária Habľáková</i>	
Prechádzky Slovenskom 7	14
<i>Igor Válek</i>	
Scenárista a režisér Martin Kákoš: Od románu cez film k muzikálu	16
<i>Mirjana Šišoláková</i>	
Úloha kultúrnych festivalov Estónocov v exile	18
<i>Ivi Zájedová</i>	
Čítanie zo Slovenska	20
<i>Igor Válek</i>	
Galina a Máša, príbeh dvoch žien	21
<i>Jarmila Wankeová</i>	
Svatava Maria Kabošová	22
<i>Zuzana Štancelová</i>	
Príloha Oriješok	

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Šéfredaktor Mgr. Vlado Štancel, tel.: 606 928 876; výkonná zástupkyňa šéfredaktora: PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370; zodpovedný redaktor Jan Eisenmann, tel.: 723 471 370; Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093; PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 608 766 658 • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Jozef Leikert, PhD, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.; e-mail: eisenmann.j@seznam.cz, anazuz.s@volny.cz, vlado.stancel@volny.cz, noskova@usd.cas.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • Grafická úprava: Gnóm – Eisenmann Media, s.r.o. • Tlač: Grafotechna Plus, s.r.o., do tlače odovzdané 20. 3. 2014 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213 – 0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč / 1,20 Euro • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a číslo účtu 43-4323110237/100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS v ČR, SČS a KSK • Obálka: Miro Pogram, Modrý les

Prázdnno, aj keď ide o veľa

15. marca sa na Slovensku uskutočnia v poradí štvrté prezidentské voľby, v ktorých o hlavu štátu rozhodnú priamo občania. Kampaň by teda mala byť v plnom prúde. Nevieť, čím to je, ale prezidentským voľbám, v ktorých hrá vabank predovšetkým kandidujúci premiér Robert Fico, chýba akákoľvek šťava, myšlienka, náboj a hlavne súťaž v pravom slova zmysle. Jedným slovom, teda dvomi, absolútna nuda. Ak som mal tušenie o prezidentských voľbách v Česku, hoci cez hranice, tie slovenské sa s nimi v tomto smere nedajú porovnávať.

Takže, o prezidentskú funkciu sa uchádza 14 kandidátov. Ak si odmyslíme povinnú jazdu ľudí typu one man show do jedného percenta, ako hlavný súper oproti sebe stoja predseda vlády a šéf Smeru-SD Robert Fico, nezávislý expodnikateľ a filantrop Andrej Kiska, nezaradený poslanec Radoslav Procházka (bývalý KDĽ), Pavol Hrušovský (KDĽ, Most-Híd, SDKÚ-DS), Milan Kňažko (bývalý VPN, HZDS, DÚ, SDKÚ, exriaditeľ TV JOJ), ktorých s miernym odstupom nasledujú Ján Čarnogurský (bývalý KDĽ), Gyula Bártos (SMK) a Helena Mezenská (poslankyňa OĽaNO, kandiduje ako nezávislá). V prieskumoch si výrazný náskok drží premiér Fico (cca 38 percent), druhý sa zvyčajne umiestňuje nezávislý Kiska (cca 14-17 percent), ktorý by podľa posledného prieskumu agentúry Focus nad Ficom vyhral v druhom kole, keď by ho volilo 53,7 percenta voličov. Procházka, Kňažko a Hrušovský sa hýbu okolo 9-14 percent, Bártos piatich, Čarnogurský štyroch, Mezenská troch percent.

Akýkoľvek hodnotový súboj, súboj ideí, nápadov sa nekoná. Jediný, kto ide ako tank, je ostrieľaný Fico. Kampaň odštartoval v decembri vo veľkom štýle na pompéznom stretnutí s vládou, poslancami, šéfmí ústredných štátnych orgánov a veľvyslancami. Na všetkých jeho krokoch a vystúpeniach je vidieť, že kampaň mal dopredu dopodrobna pripravenú a teraz de facto odľahkuje. Billboardy, videá, kde národ presvedča o tom, že je (ako bývalý komunista) väčší kresťan ako niektorí členovia KDĽ, kontrolné dni na ministerstvách, kde chváli, karhá, škrabká, presne podľa potreby a prieskumov verejnej mienky. Takto napríklad po ôsmich rokoch, z ktorých je šesť predsedom vlády, na kontrolnom dni na ministerstve spravodlivosti náhodou prišiel po debate s ministrom na to, že justícia nie je v dobrom stave a treba spraviť zmenu na zvýšenie jej dôveryhodnosti. Hneď ako správny chlapík navrhol aj niekoľko riešení. O tom, že práve Smer-SD celé roky toleroval rodinkárstvo a, ospravedlňujem sa za výraz, bordel v talároch, že práve Smer-SD napádal zákony na zvýšenie verejnej kontroly v justícii na ústavnom súde a že ešte pred rokom, keď Smer-SD zablokoval opozičnú mimoriadnu schôdzu k stavu v justícii so slovami, že je zbytočná, to iba opozícia si zúfalo hľadala témy, samozrejme kandidujúci premiér taktne pomlčal. Čísla nepustia, justícia sa potáca v dôvere občanov na samom dne, súdom verí len okolo 30 percent obyvateľov, s korupciou sa okrem poslancov a ministrov stretli snáď všetci nad 15 rokov, takže áno, Robert Fico mesiac a pol pred voľbami začal hovoriť o zmenách stavu, ktorý roky so Štefanom Harabinom, najprv ako ministrom spravodlivosti vo svojej prvej vláde a neskôr ako predsedom najvyššieho súdu betónoval. V každom prípade, pokiaľ ide o kampaň, žiadne náhody, žiadne pokusy, ale dobre namazaný stroj s presne vytýčenou trajektóriou.

Tým by sa asi dalo aj končiť. Samotný Fico priznal, že ak Smer chce, vie byť majstrom sveta v populizme. Akurát súper, všetci do jedného, nevedia z populizmu vytiahnuť ani smietku, ani len trošku poprášať múkou. Ak už nie populizmus, nevedia sa do Fica ani poriadne oprieť. Nikto zatiaľ neotvoril debatu na najcitlivejšom mieste. Premiér podvádza, patrí to k jeho politickej prirodzenosti. Okrem toho, že hoci-kedy klame, až sa mu z huby práši, rozdeľuje spoločnosť. Fico nemá rád vysokoškolačkov, sú inteligentní, poväčšine nerobia rukami a majú školy, on radšej učňovkárov. Fico neznáša podnikateľov, živnostníci

sú chamrad, bankári biele goliere, a hlavne, nie je to štátne, zlá kasta. Premiér bytostne nenávidí tretí sektor, tú sviňu, ktorá kope za pravicu a zasa sa mu nejak motá do štátneho. Centrá voľného času, opatrovateľské služby, environmentálne organizácie? To čo je? Zrušiť, všetku túto agendu predsa môže robiť štát sám. Je to lepšie, verím svojim ľuďom a oni potom veria mne. Verejný ochranca práv? Veď u nás na ľudské práva najlepšie dohliada rezort vnútra. Ombudsmanku Janu Dubovcovú Fico bytostne neznáša. Vraj politikárči, keď bráni práva ľudí, ktorým policajti naložili na chrbát trochu viac ako jeden pelendrekom. Potom sú tu bohatí, podľa premiéra v podstate všetci s platom niekde cirká nad 400 eur sú latentní elitári, ktorí by sa mali skladať na bežného občana s platom 350 eur. Takí učiteľia v regiónoch podľa neho môžu byť radi, že majú prácu, to nie je zlé. Špecifickú lásku pestuje premiér k slovenským občanom maďarskej, ale aj inej národnosti, Slovensko je tu podľa jeho slov hlavne pre Slovákov, tak nech sa zasa tak nebabru, ak sa im náhodou nedostáva prístupu ako k pravým vlastencom. Alebo, ako vravel pred štyrmi rokmi pri prezidentských voľbách, Slovensku hrozí, že prezidenta zvolia Maďari, keďže Ivetu Radičovú podporoval slovenský juh. Fico bol ateista, aspoň podľa prihlášky do KSČ v polovici osemdesiatych rokov, do kostola síce nechodí, ale minimálne teraz sa hrá na nepraktizujúceho katolíka. V každom prípade, Fico vždy viedol politiku ako nekompromisný súboj, rád sa zrážal tvrdo, a v jeho ponímaní bola hra alebo prístup postavený vždy veľmi jednoznačne – kto nie je so mnou, je proti mne a tak sa k nemu budem správať. Fico, či už v opozícii alebo vo vláde, vždy rozdeľoval, nikdy nespájal, a nikdy sa na žiadne spájanie ani nehral. Na post prezidenta najhoršia možná výbava.

Otvorený list

predsedovi ÚSZZ

Vážený pán Furdík,

v pondelok ráno, po udalostiach nabitom víkende, kedy sa konalo referendum na Kryme, na Slovensku prebiehali prezidentské voľby a hľadal sa stratený malajský boeing, bola v hlavných správach Českého rozhlasu na druhom mieste informácia o Slovenskom dome v Prahe. Na webových stránkach vyšla pod titulkom „**Stát poslal 9 miliónů neznámé organizaci Slovensko-český klub bez výběrového řízení**“. Poslucháči sa tak dozvedeli nielen o miliónoch českých korun určených na tento projekt, ku ktorým sa vyjadril aj vtedajší minister financií Fischer, ale i to, že úrady nedokážu zdôvodniť, prečo vydávajú takúto čiastku, keď v Prahe už existuje pre slovenskú menšinu niekoľko kultúrnych centier. Podpredseda Slovensko-českého klubu Vladimír Skalský má podľa Českého rozhlasu zrejme vynikajúce kontakty - podal žiadosť a uspel. Pritom na nákup nemovitostí dostávajú spolky od štátu peniaze iba výnimočne – pokračuje rozhlas, podľa ktorého je to pre zástupcov neziskového sektora takmer neuveriteľná čiastka. Slovensko-českému klubu sa to podarilo, bez akéhokoľvek výberového konania a úrady vrátane tých, ktoré o dotácii rozhodli, nedokážu vysvetliť prečo.

Vrátilo ma to k Vašej návšteve Prahy, od ktorej uplynulo síce už štvrtý rok, ale situácia v slovenskej komunite v ČR sa po Vašom odchode nielenže nezlepšila, ale po zverejnení výsledkov dotačnej komisie ešte viac prehĺbila. Od kariérneho diplomata sme očakávali skôr diskusiu, ale namiesto nej ste vyvolali konfrontáciu. Hneď na začiatku ste „zlikvidovali“ dvoch šéfredaktorov. Jeden odišiel sám, ale to by urobil každý, kto by na svoju otázku: prečo bol tento projekt zverený práve spomínanej „firme“, dostal podobnú odpoveď ako on a mne ste pre istotu vzali slovo, jednoducho umlčali...

Chcel som sa len spýtať, prečo ste súhlasili s tým, aby krátko po zahájení opustila prítomných hlavná osoba – predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí (SZSZ) V. Skalský? Mne to pripomínalo trápnu pozvánku na svadbu, kam sa nedostaví nevesta, alebo odíde ženich. Jeho odchodom stratilo totiž celé stretnutie význam. Pritom to bola jediná a posledná možnosť, aby zástupcom tých slovenských spolkov a združení, ktorí nie sú informovaní o daniach v slovenskej komunite, ani pozývaní na akcie, odpovedal na otázky týkajúce sa nielen „jeho“ Domu, ale aj účelovo rozdeleného slovenského fóra.

Pripomínam, že Otvorený list NR SR ohľadne Slovenského domu, ktorý podpísalo 18 z 23 aktívne pôsobiacich krajských združení, organizácií a spolkov bol doteraz najväčší jednotný odpor proti arogancii moci a ignorovaniu podstatnej časti slovenskej komunity v ČR zo strany niekoľkých širokospektrálnych funkcionárov, s ktorými udržujete z pohľadu ostatných nadštandardné vzťahy. Zatiaľ, čo takmer dve desiatky spolkov by sa chceli tiež vyjadriť k nim navrhovaným zástupcom slovenskej komunity v Rade vlády ČR pre národnosť, v dotačných a iných pre nás významných komisiách, prípadne navrhnúť vlastných nominantov, pokračuje sa v kabinetnej politike a aj o týchto otázkach sa diskutuje mimo nás, dokonca až za hranicami...

Stretnutie stratilo zmysel, hlavní aktéri sa nemusia naďalej z ničoho spovedať a my „ostatní“, ako som sa osobne presvedčil, nestojíme zrejme za reč. Napriek všetkému oceňujeme Vaše rozhodnutie prísť medzi nás, čo len svedčí o Vašom vrelom vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Škoda len, že táto vrelosť sa v prípade Českej republiky týka iba Vami vyvolených, s ktorými udržujete nadštandardné vzťahy, čo ste očividne demonštrovali aj pri spomínanej pražskej návšteve, kde ste už mali vopred rozdané nielen karty, ale ako je to vidieť zo zverejnených výsledkov aj štátne dotácie.

Pán predsedsa, nemienim rozoberať spôsob rozdelenia dotácií, ani žiadať o vysvetlenie, prečo ste za úplne rovnaký projekt (časopis, prílohy) podporili dve občianske združenia a ďalšie ste za to isté vynechali „z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov“. Prijímam, že na dotácie nemáme nárok, ale žiadosti na projekty sme aj na tento rok podávali v nádeji, že sa budú posudzovať objektívne a v duchu Stálej konferencie ÚSZZ. Na nej totiž odznali slová šéfa slovenskej diplomacie M. Lajčáka o tom, že: „Nebudeme deliť Slovákov na obľúbených a menej obľúbených, chceme stanoviť jasné pravidlá – a tie aj dodržiavať.“

Juraj Rácz, Obec Slovákov v Prahe, so sídlom v Dome národnostných menšín, kde podobne ako aj ďalším slovenským spolkom a desiatke ďalších národností žijúcich v ČR sú jeho priestory pre najrozličnejšie akcie vyhovujúce a kde nám najomnejšie platí Magistrát hlavného mesta Prahy.

Z toho vyplýva nasledovné: Po prípadnom Ficovom nástupe do úradu môžeme čakať čokoľvek, len nie lepšie časy. Spoločnosť bude naďalej dobrá alebo zlá, dobrá tá moja, dôchodcovská, ľudia s minimálnou mzdou a štátnou radničkou, a tá zlá, ktorá sa dožaduje rovnosti práv, dodržiavania zákonov, nebudaj by chcela niečo modernizovať a posúvať dopredu. Premiér je v najlepších rokoch, vynikajúcej fyzickej kondícii, bude to silný prezident, ktorý nikomu nič nedaruje. Všetky svoje práva využije minimálne na sto percent. Ak v Česku Miloš Zeman zobral veci do rúk, Fico ich chytí ešte s pevnejším stiskom.

Všetko toto Ficovým súperom buď nedochádza, alebo nevedia, ako sa tomu postaviť. V každom prípade, pomenovali toho veľmi málo. Kiska je napriek percentám neviditeľný, neotvoril žiadnu tému, seba pomenoval ako protiváhu vláde. Procházka to skúša so sloganom silný prezident. Ach, ako len hrá do karát súperovi, ktorý, ak bude, bude naozaj silnou hlavou štátu. Inak Procházka za rok neprišiel vôbec s ničím a nevyužil ani priestor, ktorý mal ako poslanec v parlamente. Hrušovský to má nastavené na spoločného kandidáta pravice (KDH, SDKÚ, Most-Híd), inak nič, ale naozaj nič. Je skrátka spoločná voľba pravice. Kňažko, ten pre istotu kandiduje bez billboardov, pokúša sa o nadhľad, skúsenosti, ale je vidieť, že má svoj vek, chýba mu iskra, nadšenie a emócia, s ktorou vedel strhávať davy. Bárdos je osobný protestsong SMK, ktorá sa dvakrát po sebe nedostala do parlamentu. Špecializácia – občan maďarskej národnosti. Černogurský ohlásil kandidatúru ako snáď prvý pred viac ako poldruha rokom. Prečo kandiduje, vie len on, keďže KDH na prelome tisícročí nechával Hrušovskému preto, že bol voľičom nesympatický a vnímali ho ako kontroverznú postavu. Mezenská je čistý úlet, predstaviteľ novej vlny nepolitickej politiky, vôle občanov, hoci je v poslaneckom klube OLaNO, nekandidovala cez poslanecké podpisy, ale podpisy ľudí a, v každom prípade, ak tento názorový prúd bude rásť, máme zarobené na ďalší problém.

U všetkých oponentov Fica vidieť, že v kampani tápajú, jeden krok vpred, dva kroky vzad, slabé, nekonceptné a hlavne prázdne.

To, čo premiérovi môže teoreticky zavariť, sú tak paradoxne konzervy, ktoré stále neskončili v koši. Kauzu emisie z čias prvej Ficovej vlády, na ktorej Slovensko prerobilo 50 miliónov eur, teraz slovenská polícia odložila do šuplíka s tým, že nedošlo k trestnému činu. Fico sa ako premiér v roku 2009 za zmluvu s garážovou firmou Interblue do krvi hádal, stál si za ňou a ak by to súper vedeli využiť, mohli by ho pritlačiť. Zatiaľ im to nejde. Druhá, citlivejšia záležitosť. Premiér, ktorý naoko vždy nenávidel a bytostne odmietal privatizáciu, pred niekoľkými dňami tajne podpísal memorandum s Deutsche Telecom o doprivatizácii slovenského podielu v spoločnosti Slovak Telecom. „Nepovoľovali sme to za nič, čo by bolo potrebné oznamovať,“ komentoval hovorca rezortu hospodárstva Stanislav Jurikovič skutočnosť, že neinformovali o podpise memoranda, na konci ktorého je doprivatizácia štátneho podielu v podniku v hodnote niekoľko sto miliónov eur.

Prečo premiér, ktorý roky informuje médiá o tom, v ktorom okrese meste, kedy a kde bude ženám rozdávať kvety, pomlčí o podpise privatizačného memoranda? Toto predsa vždy bola Ficova parketa, mal to ako cez kopirák, zlá opozícia, výpredaj štátneho majetku nikdy nedovoliť a podobne. Teraz to spustil on, a už len spôsob, akým začal, nevestí nič o tom, že by malo ísť o transparentnú záležitosť. V každom prípade, reči o tom, že privatizuje, sa dotýkajú negatívne práve jeho voľičského zázemia. Ak je Ficova politika postavená iba na marketingu, privatizácia ako najväčšie zlo tvorí jeden z jeho základných pilierov spolu so sociálnosťou, silným štátom a národným princípom.

Podrženo, sečteno. Onedlho budeme vedieť, kto si to s Ficom rozdá v druhom kole. Ak má byť súper aspoň trochu dôstojný, nemal by rozdeľovať pravicu, ako napríklad Hrušovský, ktorý istotne nedostane hlasy liberálov. Až potom, ako bude známy premiérov protivník pre druhé kolo, bude jasné, či sa súboj zdramatizuje aspoň naoko, alebo naozaj. Všetko je otvorené, zostáva len dúfať, že voliči nerezignujú, povznesú sa nad neakčiosť pravice (keďže hlavní Ficovi oponenti sa prekrývajú a súperia o hlasy identického voľičského zázemia) a prídu k voľbám. Čím vyššia volebná účasť, tým lepšie. Pre všetkých. Slovensko bude mať len takú hlavu štátu, akú si ľudia vyberú.

Martin Guzi
Kresba Zuzana Štancelová

Radošinské naivné divadlo oslávilo pozoruhodné jubileum

Diváci sú najvzácnejší

Polooblačno

Bolo to pred polstoročím, presne 25. decembra 1963. Jedenásť kilometrov od Piešťan, 21 km od Topoľčian, 33 km od Nitry a rovných 100 km od Bratislavy sa udialo čosi výnimočné: „V západoslovenskej obci Radošina s pomocou Božou a trochu aj mojou sa narodilo Radošinské naivné divadlo,“ napísal v úvodnej časti päťdielnej Kroniky komika Stanislav Šteпка. „Nezrodili sme sa ako Ježiško v maštali, ale v starom kultúrnom dome za asistencie mladých ochotníkov, študentov a muzikantov. To prvé dieťa, teda tá naša prvá kabaretná hra mala názov Nemé tváre alebo Zver sa píše s veľkým Z. Veľmi sme vtedy chceli byť iní a možno aj lepší, zaujímavejší, ako boli ochotníci pred nami. Samozrejme, nemohlo

Radošina

Stanislav Šteпка

Jááánošíík po tristo rokoch

sa nám to podariť. To však vieme dnes. Vtedy sme iba veľmi chceli a málo vedeli. Dnes vieme o niečo viac, aj keď by sme iste mohli vedieť o niečo viac a lepšie. Narodilo sa však divadlo, čo ma načisto zmátožilo a poznačilo na celý nasledujúci život. A nebol som sám, 157 ľudí som napočítal, čo spolu so mnou vystúpili počas tých päťdesiatich rokov na javisko v päťdesiatich siedmich celovečerných hrách a za asistencie skoro troch miliónov divákov. Chcel by som sa poďakovať Pánu Bohu za to skvelé gesto, že práve ja... že my... že toto divadlo. A takisto sa chcem poďakovať tým sto päťdesiatim siedmim účinkujúcim v našom divadle, ale aj tým nemenovaným spolupracovníkom, kamarátom, známym a hlavne našim verným divákom, bez ktorých by sme možno ani neboli. A ak by sme aj boli, boli by sme možno iba divadlo. Spolu s nimi a s tými naokolo sme Radošínské naivné divadlo. Vďaka za tú skvelú možnosť, priatelia.“

Prvú hru s podtitulom Satira na naše a tak trochu aj cudzie tváre v štyroch podobách: anjeli, kone, ryby, vlci napísal Stanislav Štepka, ktorý bol zároveň autorom piesní, scénografom a režisérom, hudbu zložil Ludovít Machovič v spolupráci so skupinou Lux. Hra mala štyri reprízy. Predstavenie nemalo príliš veľký úspech: „Nie, radošínsky ľud nebol zvedavý na moje mladické mentorstvo, na moje študentské rozumy a ochotnícke ataky, pretože domáci divadelno-nedivadelný ľud bol zvyknutý na čosi iné, ľahšie, prostejšie.“ povedal neskôr Stanislav Štepka a v spomínanej Kronike komika uviedol: „Po Nemých tvárach som sa zaťal. Nie, to nie je dobré slovo, presnejšie: urazil som sa. Že ma tu nik nechápe a nedocení, že som to s tými mojimi malými javiskovými formami na prvý sviatok vianočný myslel tak dobre... a za to som všade zožal iba nevďačnosť a posmešky. Tri roky som trucoval. Vlastne: trochu som sa aj učil,

Hra o láske

Jááánošíík po tristo rokoch

veľa som čítal, ale aj veľa písal do linajkových písaniek, najmä básničky, napísal som tuším päť básnických zbierok (sám neviem presne), ktoré, chvalabohu, nikdy neuzreli svetlo sveta, čo by mi v týchto súvislostiach zase mohlo byť trochu prirátané k dobru...“

Druhá inscenácia z pera Stanislava Štepku s názvom Pitva a podtitulom Správa z krajiny tých, ktorých meno by malo znieť hrdo, mala premiéru 23. marca 1966. Bola už podstatne úspešnejšou, mala 101 repríz. Ďalšími premiérami boli Z duba padol, oddýchol si 30. novembra 1968, štvrtou potom Pífff 18. novembra 1969. Keď 14. novembra 1970 v Klube mladých v Radošine mala svoju premiéru piata hra vyštudovaného pedagóga Stanislava Štepku (v tom čase redaktora Učiteľských novín), zrejme nikto netušil, že vzniklo kultové predstavenie. „Správa o hrdinovi alebo Hra na hrdinu“, ako znie podtitul Jááánošííika, sa stala výraznou súčasťou slovenského divadelníctva. „Kde bolelo, tam bolelo, bol deň ako každý tretí, či druhý, v dedine Ťarchová žila jedna ťarchavá žena – pani Dagmar Jánošíková, rodená Trautenbergrová...“ – úvodná veta legendárneho predstavenia, ktoré v roku 1970 nacvičili v podstate za tri dni na Jankovom vršku. O jeho nesmrteľnosť sa svojím skromným spôsobom pričínala aj opusovská verejná nahrávka z konca roku 1982, z prostredia, kde malo Radošinské naivné divadlo vždy skvelé a vďačné publikum – z vysokoškolských klubov na internátoch v Mlynskej doline a Mladej garde. Na javisku i na platni sa objavili: Otec – Jozef Sloboda, Mamička a Madam 1 – Iveta Straková, Helena, Anička a Madam 2 – Mária Drozdová, Dráb – Dušan Nágel, Okoličáni – Pavel Schwarz, Jánošík a Vedúci – Stanislav Šteпка,

Generál – vpravo Kamil Mikulčík ako Štefánik

Uhorčík a Herec – Milan Markovič, Ošetrovateľ 1 – Pavol Šago, Ošetrovateľ 2 – Michal Rigáň. Hra Stanislava Štepku s hudbou Milana Markoviča mala 501 repríz.

Pokračovanie nabadúce.

Svetozár Okrucký
Foto archív autora

Dnes by mal krásnych sedemdesiat

Karol Ondrejčka

Nedávno sme o ňom písali. O umelcovi, ktorý prišiel, aby nám priniesol umenie, jeho hodnotu a poznanie. Karol Ondrejčka. Svetový majster ex librisu. Jedinečný grafik, knižný ilustrátor a maliar. Jeho dielo je súčasťou veľkej, svetovo rešpektovanej slovenskej skupiny imaginatívnej grafiky. Zároveň je ojedinelé a originálne. Jeho nosnou témou bola úcta k človeku. Obdiv žene. A symboly v skrytých príbehoch divotvorných bludísk a ríš detailov, kde každý je nositeľom významu. Neopakovateľný tvorca.

Od 6. februára do 30. marca 2014 si v Galérii mesta Bratislavy, v priestoroch Mirbachovho paláca na reprezentačnej výstave pripomenie nielen kultúrna verejnosť, ale všetci ľudia nedožití 70-te narodeniny autentického nasledovníka najlepších tradícií slovenskej grafiky, výnimočného pedagóga (Vysoká škola výtvarných umení a Univerzita Komenského v Bratislave) a dlhé roky aj vedúceho katedry výtvarnej výchovy PdF UK v Bratislave, Karola Ondrejčku.

Veľkosť tohto mimoriadneho umelca bola v jeho ľudskosti a čistote. Pamätám si prvé stretnutia v jeho prízemnom ateliéri vedľa Univerzitnej knižnice. Malá komôrka hodná veľkého umelca, do ktorej sa zmestil obrovský stroj na tlač grafik a dve stoličky. Tu tvoril dlhé roky. Tu vznikali jeho rané a zároveň najkrajšie, veľkorozmerné grafické listy, v ktorých preukazoval úctu človeku. Cez množstvo siločiar presvitali esteticko-erotické telá mladosti. Jeho grafika však aj vzdorovala, hovorila tvorivou rečou kritiky a návratov k hodnotám. Nie náhodou sa Karol dostal pomerne rýchlo medzi svetové osobnosti grafických kúziel. Mnoho ilustroval, ryl a leptal pre tlač z hĺbky, vydával do celého sveta ex librisy, navrhoval poštové znám-

ky a prednášal. On totiž žil iba umením. Iba preto mohol byť fenoménom doby nielen našej, československej, ale aj sveta. Nesporne sa mu to podarilo. Kapitoly života tohto tvorca boli nesmierne rýchle a často kruté. Ani on nemohol vystavovať to, čo chcel. Nikdy sa tým však verejne nechválil. Ťažil iba zo svojej tvorivej kvality. Poznali sme ho ako veľký, nefalšovaný ľudský úsmev.

Karol Ondrejčka bol jedným z najobľúbenejších pedagógov. Vedel dať študentom priestor ich kreativite. Vedel usmerniť. A najmä naučiť.

Známka pre Karola Ondrejčku vyšla ku dňu Poštovej známky v roku 2010. Lebo bol jeden z jej najlepších tvorcov. Táto poštová známka je trvalou informáciou svetu o veľkom umelcovi a človeku. I dnes. Je z ateliéru jeho súputníka a ďalšieho veľkého tvorca umenia, nášho pedagóga, Martina Činovského.

Výstavu Karola Ondrejčku treba vidieť. Pretože je posolstvom o živote a dobre. Je výzvou zostať sám sebou a ctíť ľudskosť. Myslím si, že toto všetko sa nám v terajšom živote nestráca, ako zvykneme s obľubou hovoriť. Len v tom veľkom behu za peniazmi to nevnímame, nevidíme. Veľká škoda pre každého. Na svete má každý svoje poslanie. Život má naozaj zmysel. Keď si to neuvedomíme, keď uveríme, že sú to táraniny dôb dávnominulých, potom prečo sme tu? Karol Ondrejčka to vedel.

Luboslav Moza
Reprofoto archív autora

Študenti z Gymnázia GVP, GVARZA Žilina, Gymnázia Bruntál, Gymnázia Chodov atď. Foto Helena Nosková

Konferencia Praha:

Študentské konferencie a práca so študentmi na projektoch ako nová tradícia

V roku 2010 sa vytvorila konzultačná skupina pre študentov pri Dokumentačnom a múzejnom stredisku slovenskej menšiny v ČR, ktorá bola stredoškólakom a pedagógom k dispozícii od 1. 9. 2010. Konzultanti odporúčali literatúru, pramene, konzultovali vypracovanie práce. Konzultanti boli určení tak pre Slovenskú (Mgr. P. Štanský, PhDr. A. Virdzeková), ako aj Českú republiku (PhDr. H. Nosková, Mgr. L. Jirásková, PhDr. R. Čaplovič, Mgr. M. Mandová). Konzultácie pre Prahu a ČR sa konali v knižnici DOMUS, v Dome národnostných menšín na Vocelovej ulici v Prahe. Vypracované práce bolo treba poslať do 26. 11. 2010 na posúdenie a hodnotenie.

VII. konferencia stredoškólakov v Prahe sa uskutočnila 10. 12. 2010 v Dome národnostných menšín. Súťažili medzi sebou študenti z Gymnázia v Žiline, Varšavská cesta 5 pod pedagogickým vedením PhDr. Alice Virdzekovej, študenti z Podještědského gymnázia v Liberci pod vedením Mgr. Hany Šabakovej, študenti z Gymnázia Jaroslava Seiferta v Prahe pod vedením Mgr. Dany Benešovej a Gymnázia Na Vítězné pláni v Prahe pod vedením Mgr. Oľgy Mandovej. Celú konferenciu moderovala PhDr. Helena Nosková. Téma súťažných prác bola **Národnostné menšiny a migrácia v Českej republike a v Slovenskej republike v minulosti a dnes**. Práce sa zaoberali rôznymi príčinami migrácií, snažili

Velvyslanec SR v ČR Peter Weiss otvára X. medzinárodnú pražskú konferenciu slovenských študentov a ich hostí
Foto Helena Nosková

sa priblížiť osudy jednotlivých ľudí, ktorí z rôznych dôvodov, či už politických, náboženských alebo pracovných museli opustiť svoju vlasť a svojich blízkych. Jednotlivé príspevky mali rôzny charakter, od esejí, umeleckých textov, sociologickej práce po historické odborné práce. Všetci súťažiaci zvládli nielen prípravu na konferenciu vo forme napísania súťažného príspevku, ale aj prezentáciu s využitím IKT (počítač a dataprojektor), vedeli odpovedať na otázky odbornej hodnotiacej komisie i publika. Problémom nebol ani jazyk – rozumeli si vzájomne, bez ohľadu na to, či znela čeština alebo slovenčina. Radosť z úspešnej prezentácie zosilnilo aj umiestnenie.

Prvé miesto udelila odborná komisia dvom prácam, sociologicky zameranej práci študentov z Podještědského gymnázia v Liberci a Martine Bolibruchovej zo Žiliny za prácu Jednosmerný lístok.

2. miesto obsadila práca Chceš lepšie žiť? Migruj! Daniela Sihlovca, Daniely Gjalbovej a Marka Fišeru.

3. miesto získala práca 20. storočie – storočie zmien v osudoch Slovákov Adely Tavačovej a Vyhnanec vo vlastnej vlasti Andrey Benedekovej a Tatiany Kološtovej.

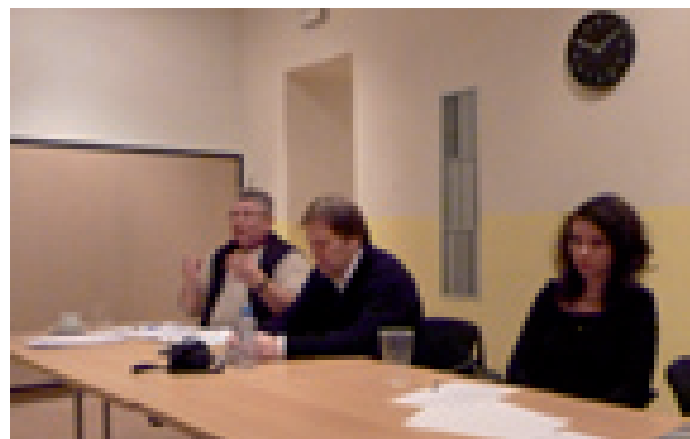
Títo autori sú študentmi Gymnázia Varšavská v Žiline.

Organizátori podujatia pripravili veľmi zaujímavé a bohaté sprievodné akcie, dotýkajúce sa problematiky národnostných menšín a česko-slovenskej vzájomnosti. Tu môžeme spomenúť prednášku s besedou Národnostné menšiny v Československu v 20. storočí, literárny večer Lev Nikolajevič Tolstoj a Slovensko, pripravený k 100. výročiu úmrtia spisovateľa, prehliadku výstavy Slovenskí tolstojovci, exkurziu s prednáškou Vyšehrad-Slavín, kde sme si prezreli aj hroby významných osobností, ktoré mali osobný vzťah k Slovensku, ako napr. Božena Němcová, Adolf Heyduk a i. Zásluhou fundovaného výkladu Dr. Noskovej sme sa zoznámili s históriou Prahy a jednotlivých významných historických stavieb. Po ukončení prezentácií súťažných prác a ich vyhodnotení sme absolvova-

li večernú prechádzku zasneženou Prahou. Náš pobyt v hlavnom meste ČR sme využili aj na návštevu divadelného predstavenia v Divadle pod Palmovkou.

Celá konferencia ako aj jej sprievodné akcie boli výborne pripravené a radi by sme sa aj touto cestou poďakovali Dokumentačnému a múzejnému stredisku slovenskej menšiny v ČR, Klubu slovenskej kultúry a hlavne pani doktorke Helene Noskovej za možnosť zúčastniť sa tejto akcie a predstaviť naše práce aj na medzinárodnej pôde. Je veľmi záslužná jej aktivita a snaha, aby študenti oboch republík aj formou spoločných konferencií nezabudli na spoločnú históriu našich národov, aby si prehlbovali poznatky z histórie, kultúry, oboznámili sa so súčasným dňom, prípadne spolupracovali aj na ďalších aktivitách. Aby

Hodnotiacia komisia - sprava Alexandra Brocková, Gymnázium J. Palacha, Mgr. Antonín Zgažar, Gymnázium Bruntál, PhDr. Jozef Beňovský, riaditeľ Literárneho múzea SNK Martin

Študentky z Bruntálu Zuzana Ševčíková, Veronika Kuchařová, Iva Vaňková prezentujú svoju prácu Foto Antonín Zgažar

sa naučili samostatne pod vedením svojich pedagógov pracovať s archívnymi materiálmi, dobovou tlačou, literatúrou, vedeli ich kriticky zhodnotiť, obhájiť, prezentovať. Toto a mnohé ďalšie ich pripraví pre modernú vedomostnú spoločnosť, pre celoživotné vzdelávanie.

Myšlienka a hlavne realizácia každoročných spoločných konferencií v Prahe znamená novú, ale veľmi významnú tradíciu. Je príkladom netradičného vzdelávania, aktívneho učenia, sebarealizácie, prezentovania výsledkov práce každého jednotlivca či kolektívu. Je príkladom aktívneho a zážitkového učenia, kde žiak nie je iba pasívnym vykonávateľom príkazov učiteľa, ale je vedený k aktivite, samostatnosti, kreativitě, sebarealizácii, dáva možnosť zažiť úspech, ale vyrovnáť sa aj s prípadným neúspechom, podporuje a rozvíja všetky kľúčové kompetencie.

Žilina leží v blízkosti Moravy a pred vznikom samostatnej SR a ČR sa rozvíjala spolupráca a kontakty medzi obidvoma regiónmi. Bývalo dobrým zvykom udržiavať a podporovať vzájomné styky medzi slovenskými a českými školami. Študenti takto mohli spoznávať históriu i súčasnosť daných regiónov. Vznikom dvoch samostatných republík sa väčšinou prerušili tieto dlhoročné kontakty a tradície. Týmto je súčasná mladá generácia ochudobnená o poznanie kultúry, histórie, ale aj súčasného stavu v týchto regiónoch. Problémom sa stáva aj vzájomná komunikácia, postupne sa vytvárajú aj jazykové bariéry. Vzhľadom na to, že oba štáty patria do EÚ, v rámci ktorej je umožnený voľný pohyb občanov členských štátov, aj my chceme rozvíjať to, čo máme spoločné a zároveň obohatiť iných o to, čo je pre nás špecifické. Chceme poznávať aj špecifiká iných štátov a tak sa navzájom obohacovať najmä v oblastiach poznania histórie, tradícií, kultúry, umenia, ako aj ochrany a zachovania kultúrneho dedičstva. Chceme, aby naši študenti mali dlhodobý a trvalý vzťah k svojmu mestu, ale zároveň aby poznali históriu a kultúru najbližších cezhraničných regiónov, čo je možné dosiahnuť vzájomnými osobnými kontaktmi, ale aj prostredníctvom moderných informačno-komunikačných technológií. Oboznamovať sa vzájomne s kultúrnym a prírodným bohatstvom prezentáciami oboch republík, aby sa naplnil zámer, že hranice nás majú spájať a nie rozdeľovať. Hoci ČR aj SR patria do veľkého európskeho spoločenstva, nesmieme zabúdať na vlastnú históriu, kultúru, literatúru, v našom prípade na spoločné korene a existenciu spoločného štátu – Československej republiky. A práve takou výnimočnou príležitosťou sú aj niekoľko rokov organizované konferencie stredoškôlkov v Prahe.

X. ročník sa uskutočnil v roku 2013. V auguste sa pedagógovia stretli na letnom seminári v Prahe. Pribudli noví účastníci z gymnázií v Martine, Obchodnej Akadémie v Ružomberku, zo Sliezska Sportovní gymnázium v Bruntále, z Čiech Gymnázium v Chodově, Gymnázium Jana Palacha v Prahe a Střední škola dopravní v Prahe.

Konferencia sa zamerala na význam slovenských osobností vo svete. Vypočuli sme si zaujímavé štúdie i iné útvary o Jánovi Jesseniovi, Jánovi Smrekovi, Jozefovi Gabčíkovi i mnohých málo známych hrdinoch všedných dní.

X. pražská medzinárodná konferencia slovenských stredoškôlkov a ich hostí sa konala pod záštitou veľvyslanca SR v ČR J.E. Petra Weissa. Porota mala neľahkú úlohu vybrať autorov troch najlepších prác. Víťazom sa stala dvojica **Gabriela Mičurová, Vladimír Pavelčík** a ich *Vojnová odysea mladého Žilincana* z GVARZA Žilina, na druhom mieste sa umiestnila opäť dvojica z GVARZA Žilina **Malvína M. Melkovičová, Paulína Halušková: Človek v hodnote milión ríšskych mariek. Tretie miesto získali dva príspevky: **Eduard Lazorík** a jeho *Ján Jessenius* z Gymnázia J. Lettricha v Martine a **Veronika Kuchařová, Zuzana Ševčíková, Iva Vaňková** s pásmom *Šly za láskou* z Gymnázia Bruntál. Cenu časopisu Listy Slovákov a Čechov dostala dvojica **Anna Holešová, Michal Viskup** a ich *Neobyčajný obyčajný človek*, GVARZA Žilina. Ocenenie poroty získal **Jakub Vinařický** za prácu *Historie rodiny Weinsteinů*.**

Alica Virdzeková

Foto Antonín Zgažar

Kysucká realita mýtu

Kysučania na obdobie 1. republiky rozhodne nespomínajú ako na dobu blahobytu. Spomienky nehovoria o dostatku, ale o biede a ešte väčšej biede. Hovoria o hladu, chorobách, odchodoch za prácou, nespravodlivostiach zo strany vedúcich predstaviteľov obce.

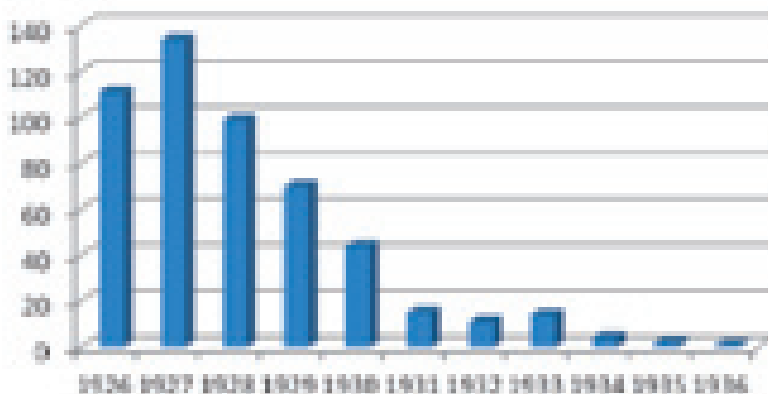
Na Kysuciach bola vždy bieda. Tá čiastočne súvisí aj s prírodnými podmienkami. Kysuce sú hornatou oblasťou s nízkou bonitou pôdy, dlhými a tuhými zimami a upršanými letami. Priemerná teplota je 5 °C a 140 dní v roku býva pôda pokrytá snehom. Do nového štátu vstúpili Kysuce ako agrárna oblasť s minimom priemyslu, kde sa väčšina obyvateľstva venovala poľnohospodárstvu. Roku 1923 došlo k reorganizácii žúp a Kysuce sa stali súčasťou Považskej župy. Do roku 1960 sa Kysuce delili na 2 okresy: čadčiansky a kysuckonovomestský. Začiatkom 20. rokov bolo na Kysuciach 69 353 obyvateľov.

Tabuľka 5: Počet obyvateľov v obciach čadčianskeho okresu roku 1931

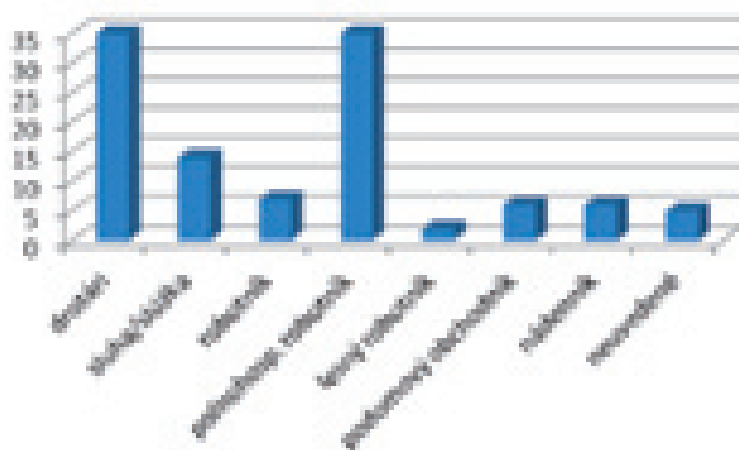
Obec	Počet obyvateľov
Čadca	6639
Čierne	2163
Horelica	1401
Makov	2664
Olešná	1771
Oščadnica	3787
Podvysoká	652
Raková	3479
Skalité	2827
Staškov	1641
Svrčinovec	2105
Turzovka	8786
Vysoká	3885
Zákopčie	2834

Na Kysuciach bolo dominantné poľnohospodárstvo. V priemysle pracovalo roku 1920 len 1134 obyvateľov, čo bolo 1,63 % činného obyvateľstva. Hlavné postavenie mal piliarsky priemysel. Väčšina podnikov mala len niekoľko zamestnancov. Nad 100 ich mala len súkenka v Čadci a parná píla v Oščadnici. Kysuce boli preplnené voľnými pracovnými silami, obyvatelia nemali možnosť získať zamestnanie, a preto sa venovali v miestnych podmienkach málo výnosnému poľnohospodárstvu. Keďže ani to nebolo schopné zabezpečiť niekedy ani základné potreby, venovali sa doplnkovým zamestnaniam.

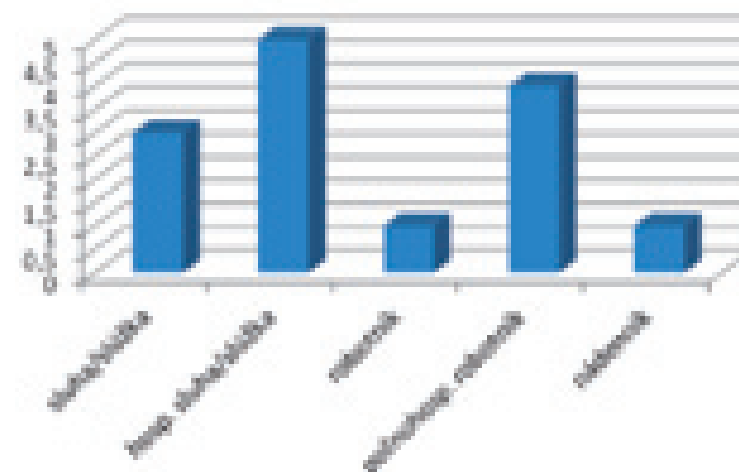
Evidencia robotníckych legitimácií 1926-36.

Počet vydaných robotníckych legitimácií v Čadci r. 1924 (z celkového počtu 111 osôb).

Počet vydaných robotníckych legitimácií v Čadci r. 1933 (z celkového počtu 14 osôb).

Prácu kysuckých drotárov a ich cesty do severných Čiech dokumentujú keramické nádoby v Štátnom oblastnom múzeu v Moste

V mosteckom múzeu sú uložené aj drotárske filigránové práce s umeleckou hodnotou

Na Kysuciach boli považovaní za malých vlastníkov pôdy aj tí, ktorí vlastnili pozemky o rozlohe 1-5 ha, pretože ich neboli schopné užiť. Takýchto vlastníkov bolo 55,4 % a obhospodarovali len 24,74 % pôdy. K drobeniu pôdy dochádzalo tiež vďaka dedeniu a naň nadväzujúcemu nárastu počtu exekúcií. Keďže na Kysuciach bola lacná pracovná sila, väčší vlastníci pôdy neboli nútení kupovať stroje.

Po skončení prvej svetovej vojny dochádza k rozšíreniu španielskej chrípky. Pandémia sa začala šíriť roku 1918 a na ústup sa dala až v roku 1920. Najhoršia situácia bola v Turzovke, z ktorej hneď po prevrate ušiel lekár. Choroba sa šírila rýchlo najmä medzi mladými ľuďmi. Už roku 1918 bolo v Turzovke 450 obetí. Na pomoc prišla z vlastnej iniciatívy pomocná misia anglickej sestry lady Pagetovej. Podľa štatistiky zomrelo na túto chrípku viac ľudí ako v prvej svetovej vojne. Pamätníci hovorievali o masových hrobách za kostolom v Turzovke, do ktorých boli pochovávané telá zomrelých. V tomto období povymierali celé rodiny a zostalo veľa sirôt. Kronikár v Turzovke a pamätník týchto udalostí Jozef Sučík spomína, ako sa nestihalo kopať hroby, vozy odvážali z domov aj niekoľko tiel a nekonali sa bohoslužby, pretože aj farári boli chorí.

Už počas Rakúsko-Uhorska bola tradičná migrácia na juh v období poľnohospodárskych prác. Vznikom prvej republiky bola ale táto cesta vznikom nových hraníc s Maďarskom uzatvorená. Boli ale štátom zabezpečené nové spádové oblasti na západe Európy. Spolu s technickým pokrokom došlo k zániku niektorých zamest-

naní. Napríklad s rozvojom železničnej dopravy zaniklo pltníctvo a furmanstvo. Súčtom týchto faktorov začal klesať počet migrantov a stúpať počet vystaňovalcov. Niektorí z vystaňovalcov sa vracali po rokoch späť domov, ale niektorí ostali a usadili sa v zahraničí. Na Kysuciach bola migrácia pomerne bežným javom spôsobovaným nedostatkom pracovných príležitostí a chudobou Kysučanov. Mnohí pracovali na Ostravsku a ďalší zasa v Žiline. Ešte aj v 60. rokoch označovala väčšina obyvateľov Kysúc prácu v priemysle ako svoje vedľajšie zamestnanie. Hospodárenie na pozemkoch bolo často veľmi závislé na vkladných investíciách získavaných z práce v priemysle.

Vystaňovalctvo a cesty za prácou boli v tomto období pomerne bežným javom. Aj spisovateľ Peter Jilemnický pôsobiaci vo Svrčinovci sa stal svedkom vystaňovalctva po prvej svetovej vojne. „Hlavným a podstatným znakom Kysúc je bieda. Valí sa z chudobných, kameňistých strání a čiernych hôr, z uzučkých kopaníc a vstupuje tichučko do každej chalupy ako starý známy hosť, ktorého už ani nevitajú. A prichádza každým rokom, lebo na úbohých políčkach nikdy sa neurodí dosť zemiakov – a ovos často ešte na koreni zasype sneh. Ovos, zemiaky a kapusta – to je všetko, z čoho sa tu žije. A keďže ani to nestačí, musia sa chlapi rozísť po svete, aby predávali svoju silu v USA, Kanade, Argentíne a Francii, alebo aspoň zopár myšacích pasíc bratom na Moravu.“ 22. 2. 1929 sa v Bratislave konala porada o sociálnych pomeroch drotárov. Schôdze sa mali zúčastniť

Tabuľka 6: Prehľad odchádzania za prácou z Kysúc podľa druhov migrácie a zamestnania migrujúcich.

Drotárstvo a podomový obchod	1918-1945	Vnútoraná, vonkajšia (vl. štát)	Pravidel.	Týždenná až dlhodobejšia	Stály vedľ., základ. zdroj	Interreg., interent.
Pltníctvo	1918-1945	Vnútoraná (len v regióne)	Sezónna	Denná až týždenná	Príležitost. zdroj	Interlok.
Šindliarstvo	1918-1945	-	-	-	-	-
Sezonárstvo	1918-1945	Vonkajšia, vnútoraná	Sezónna	14-denná, až dlhodobejšia	Stály vedľ., príležitost. zdroj	Interreg., interentn.
Železnica	1918-1945	Vnútoraná	Pravidel.	Denná	Základ. zdroj, stály vedľ. zdroj	Interlok., interreg.,
Priemysel	1918-1945	Vonkajšia vnútoraná (mimo región)	Pravidel., náhodná	Denná až dlhodobejšia	Stály vedľ., príležitost. zdroj	Interreg., interentn.

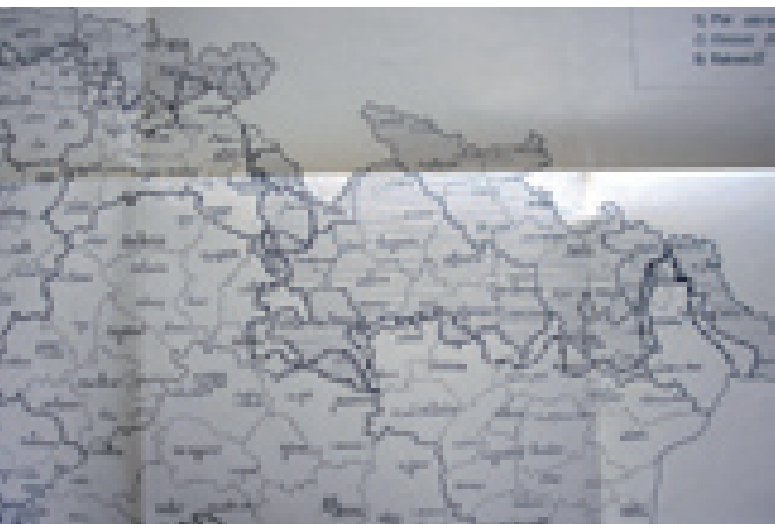
Bytčiansky kašiel' je Štátnym oblastným archívom, v ktorom nájdeme dokumenty k histórii Kysúc

zástupcovia okresov, z ktorých bolo najviac drotárov, a to boli úrady v Čadci, Kysuckom Novom Meste, Veľkej Bytči a Humennom.

Na poliach obyčajne pracovali ženy a muži odchádzali za prácou ako drotári, podomoví obchodníci alebo hospodárski robotníci. Zaujímavým javom je, že počet týchto migrantov nestúpala iba v obdobiach krízy, ale stúpala v období hospodárskeho vzostupu. V roku 1925 bolo podaných 302 žiadostí o drotárske legitimácie a 198 žiadostí o podomové knižky v Zákopčí. Ale nie vždy bol odchod uľahčením v ťažkej rodinnej situácii. Tak to bolo najmä v obdobiach kríz, ako píše rodák z Kysúc Juraj Michalisko: „Upozorňujem každého, kto by mal mienku ísť do Ameriky, nech to teraz nerobí. My tu v Amerike dobre vieme, že ani Vy tam v kraji nemáte všetci na ružiach postlané. Avšak tam doma je len predsa akosi lepšie. Tu v Amerike, jak sa ešte nájde nejaká práca, prednosť má na ňu americký občan. Cudziniec má veľmi málo výhľadu a starší človek vôbec nie. A americké občianstvo možno dosiahnuť len po 5-ročnom riadnom pobyte v Spojených štátoch.“

Tvrdo zasiahla Kysuce hospodárska kríza v rokoch 1921-1923. Najväčšou ranou pre horné Kysuce bolo zatvorenie súkenky v Čadci 1. 11. 1922. Prepustených bolo 500 ľudí. Taktiež piliarsky priemysel v tomto období svoju výrobu obmedzil alebo úplne zastavil. Parná píla v Oščadnici musela prepustiť časť zamestnancov, a tak v roku 1923 v nej pracovalo 397 robotníkov. Táto kríza v piliarskom priemysle zasiahla aj drevorubačov, furmanov. Pochopiteľne boli krízou postihnutí aj Kysučania pracujúci na Ostravsku a v Žiline. Roku 1923 okresný úrad v Čadci uvádza od 463-558 nezamestnaných. V okrese kysuckonovomestskom to bolo 156-164 (tento okres bol veľmi málo industrializovaný a poskytoval veľmi málo pracovných miest). Tu sú spomínaní ale len nezamestnaní, ktorí stratili prácu priamo na Kysuciach. Počas krízy boli zatvorené aj parné píly v Starej Bystrici, Čiernom a Makove.

Kysučania odchádzali za prácou do susedného Sliezska a na Ostravsko

Z nádvorja kaštiela sa vchádza priamo do knižnice a bádateľne

Ani po ukončení krízy nedošlo k nejakému markantnému zlepšeniu. V Čadci bola otvorená len jedna malá továrnička na spracovanie rýb roku 1924. Viac ako 20 zamestnancov mali v čadčianskom okrese len 2 podniky. Hospodárska kríza z rokov 1929-1933 bola však katastrofou oveľa väčšou. Ani do konca 30. rokov sa situácia nezmenila. Zmena nastala iba v dochádzaní do zamestnania v zahraničí. V roku 1927 boli podané v Rakovej 4 žiadosti o podporu, 7 v Podvysokej, 1 v Olešnej, 1 na Skalitom, 1 v Svrčinovci, 4 na Staškove a 14 v Turzovke. Samozrejme medzi žiadateľmi sa nachádzali aj ľudia, ktorí na pomoc neboli bezvýhradne odkázaní a snažili sa zneužiť systém. 31. 1. 1932 vydalo prezídium krajinského úradu v Bratislave nariadenie, podľa ktorého sa zaviedli úsporné opatrenia. Malo byť zamedzené tomu, aby boli zamestnanci úradne prekladaní a tým im vznikol nárok na náhradu výdavkov na sťahovanie, nemali byť priznávané diéty, mali sa obmedziť služobné cesty a malo sa šetriť, kde to bolo možné. Podľa správ ešte v rokoch 1930 a 1931 bol v Čadci dostatok chleba, taktiež sa dala nájsť aj práca na stavbách. Obyvatelia mali aspoň malé zásoby, ale postupne sa minuli aj tie.

23. 5. 1931 bolo zaslané okresným náčelníkom oznámenie od prezídia krajinského úradu v Bratislave o povinnosti zasielať mesačné správy o stave nezamestnaných krajinskému úradu. Na nasledujúcich tabuľkách môžeme vidieť nárast nezamestnanosti, dočasné zníženie v roku 1934 a trvalý pokles v roku 1937. Čísla ale neukazujú skutočný stav nezamestnanosti. Neboli tu napríklad zarátaní ľudia, ktorí boli nezamestnaní už pred krízou.

Mária Habľaková
Autorka študovala na Katolíckej univerzite
v Ružomberku, kde získala titul bakalárky
Foto Jiří Nosek junior a Helena Nosková

Pracovné migrácie z Kysúc prichádzali aj do severných Čiech

Prechádzky Slovenskom 7

Kto sleduje náš seriál, bude možno prekvapený, že v tejto časti tak trochu opustíme vytýčený „itinerár“, a to výnimočné lokality zapísané na Slovensku medzi mestské pamiatkové rezervácie. Máme na to však neobyčajný dôvod, a vlastne ani nie celkom zídeme z cesty...

(Básnikove) kežmarské skúsenosti i pamiatky

Ten dôvod má takpovediac ľudský „domicil“, veď začiatkom februára sme si pripomenuli už 155. výročie narodenia barda slovenskej poézie Pavla Országha Hviezdoslava. Pôjdeme teda súčasným (i minulým) Slovenskom tak trochu v stopách tohto básnika, pôvodným povoláním právnik, sledujúc jeho životné i tvorivé osudy. Nezačneme však na jeho rodnej Orave...

Zo dvier lyceálnej knižnice vychádza hlúčik študentov, čo sa sem prišli lepšie nachystať na „exámeny“, skúšky, ktorými profesori budú zajtra preverovať ich spôsobilosť postupovať ďalej. Po pár krokoch pod hviezdnatým januárovým nebom sa každý z nich ešte viacej zababuší do kabáta, od veľhôr ťahá poriadny severák. Výnimkou nie je ani štúply mládenec s riedkymi fúzikmi pod nosom. Tiež si zacapil klobúk hlbšie do čela, hoci z Oravy je zvyknutý na tuhé zimy. Táto podtatranská je však predsa len iná... Uhádli ste, pred nami je Hviezdoslav a takto sa mohla odohrať momentka počas jeho štúdií v slávnom evanjelickom kežmarskom lýceu v rokoch 1865 – 1870. Prejdime sa teda aj my týmto mestom – mestskou pamiatkovou rezerváciou (!) vzdialenou 15 km od Popradu a 31 km od Starej Ľubovne – s koreňmi až v mladšej dobe kamennej. Archeologický výskum dokázal i slovanské osídlenie tohto územia. Stredoveký Kežmarok potom vznikol z troch samostatných osád s vlastnými farskými kostolmi. V roku 1269 už mal mestské výsady a od roku 1368 ho chránili mestské hradby. Pôvod jeho názvu sa vysvetľuje viacerými hypotézami, najreálnejšia hovorí o odvodení z nemeckých slov syr a trh – Käsmark, teda trhovisko so syrom. V polovici 15. storočia sa pozícia Kežmarku posilnila viacerými privilégiami. Naopak, vývoj brzdili časté spory s neďalekou Levočou i s vlastnými hradnými pánmi. Paradoxne, novopostavený Kežmarský hrad sa stal postrachom pre obyvateľov mesta, vrcholom nepriateľstva bol neúspešný pokus mešťanov zmocniť sa hradu útokom po tom, ako ho obývali Tököliovci. Čas a udalosti leteli ďalej, výstavbou Košicko-Bohumínskej železnice sa Kežmarok ocitol mimo hlavného prúdu rozvoja, od roku 1996 je opäť sídlom okresu. Pre turistov znamená lákadlo hlavne preto, že spolu s neďalekou Levočou predstavuje najucelenejší súbor pamiatok na Spiši. Historické jadro Kežmarku vytvára trojuholníkový pôdorys uložený medzi riekou Poprad a potokom Ľubica. Dominantou hlavného námestia je dvojposchodová radnica s barokovou vežou. Po zničení požiarom postavili na jej mieste renesančnú stavbu, vežu k nej pristavili roku 1641 a druhé poschodie až po požiari 22. mája 1922. Slohový vývoj dokumentujú fragmenty gotických okien, barokizovaný renesančný portál s erbom mesta a ďalšie prvky. Od radnice smerujú dve najstaršie mestské ulice lemované starobylými mešťanskými domami, z ktorých si niektoré zachovali typické vysoké šindľové strechy, bočnými vstupnými chodbami i malými podstrešnými okienkami. Najzachovalejšie goticko-renesančné domy nájdete na Hradnom námestí, domy so šindľovými strechami, štítom a valbou zas v bočných uličkách a na predmestí. Dominantou námestia je, samozrejme, Kežmarský hrad. Tento komplex vznikol v roku 1462 a jeho najstaršia podoba bola gotická, s prevažujúcou obrannou funkciou, ktorú zabezpečovali hradby a bašty. Dodnes sa zachovala časť barbakanu mestského opevnenia i Hrnčiarška bašta. Súčasná renesančná podoba hradu je výsledkom rozsiahlej prestavby. Talianski kamenári, murári a maliari opatřili budovy renesančnými arkádami, veľkolepé sály vyzdobili nástennými maľbami a interiér hradnej kaplnky obnovili v štýle raného baroka. Roku 1931 v časti hradného komplexu otvorili prvé expozície múzea, po generálnej opravě hradu sa rozšířili a návštevníkom predstavujú osídle-

Hviezdoslav: Básnik vsutku národný

nie Kežmarku. Neskorogotický rímskokatolícky Kostol sv. Kríža, postavený v 14. storočí, je najstarším pamiatkovým objektom mesta a patrí medzi najväčšie halové kostoly na Slovensku. Hlavný oltár sa pýši drevorezbami od umelcov z dielne slávneho Majstra Pavla z Levoče. V tesnej blízkosti stojí jedna z najkrajších zvoníc na celom Spiši. Táto hranolovitá stavba má hornú časť vysunutú na oblúčkovitej rímse, jej okná i atiku zdobí bohatá rastlinná ornamentika. Skutočným skvostom je drevený artikulárny kostol z roku 1717, zaradený medzi národné kultúrne pamiatky (NKP), ale už aj do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Nový evanjelický kostol už z dialky zaujme kupolou veže, ktorá pripomína nedokončený minaret. Ďalšou NKP je neďaleko kostola stojaca budova evanjelického gymnázia z roku 1775. Práve toho, z ktorého dvier sme videli vychádzať mladého študenta Paľka, čo sa neskôr stal básnikom so zaslúženým epitetom národný...

Z Országha Hviezdoslavom

Budúci bard slovenskej poézie sa narodil 2. februára 1849 vo Vyšnom Kubíne (neďaleko dnešného Dolného Kubína) ako Pavol Országh. Pochádzal z rodiny garbiara a roľníka. Po skončení ľudovej školy ho rodičia dali k bezdetnému strýkovi Jánovi. Ďalšie tri roky strávil u rovnako bezdetného strýka Pavla v maďarskom Miškovci, kde si vzdelanie prehlboval na gymnáziu. Tu sa zoznámil aj s dielami básnika Petöfiho (ináč takto Petroviča z Turca) a tu sa z neho takmer stal Pál. No našťastie si uvedomil ešte včas, kam patrí. Na jeho národnostný vývin mal veľký vplyv leštinský učiteľ Adolf Medzihradský a, pravdaže, matka Terézia. (Mimochodom, portréty otca a matky viseli v Hviezdoslavovej pracovni vždy na čestnom mieste!) Keď totiž syn pochopil, že matka jeho prvým básnickým pokusom v maďarčine nerozumie, prišiel definitívny obrat k rodnému jazyku. Počas štúdií práve v Kežmarku – tu začal tvoriť intenzívne slovenské básne –, kam prišiel po strýkovej smrti. Oravskí národovci sa potom postarali aj o vydanie jeho prvej zbierky Básnické prviesenky Jozefa Zbranského (1868), čo bol jeho umelecký pseudonym. V roku 1877 prvý raz použil pseudonym Hviezdoslav (v básnickom nekrológu za V. Paulinym-Tóthom uverejnenom v Národných novinách) a potom ho dôsledne používal. Nebolo to vraj rozhodnutie náhodné, naplnil si detský sen, fascináciu pohľadom na nekonečnú nočnú oblohu posiatu nespočítanými hviezdami. Vo svojej básnickej tvorbe Hviezdoslav nadviazal na poéziu národného obrodenia, silne naňho pôsobil Sládkovič (a jeho skladby Marína a Detvan). Postupne sa vyformoval na tvorca vedome usilujúceho sa dosiahnuť vysokú mieru univerzálnosti celého svojho diela. V ňom často rezonuje oslava prírodných krás i krásy v človeku, hoci sa Hviezdoslav nevyhýbal ani apokalyptickým podobám ľudskej zloby. Aby v konečnom dôsledku to prvé oslavoval a to druhé pranieroval. Vynikal predovšetkým ako lyrik,

Hviezdoslavova hájovňa: Tu sa zrodila slávna Hájnikova žena

ale stal sa aj významným epikom, dramatikom a prekladateľom. Nenadarmo ho považujeme za osobnosť základného významu, jeho poézia bola preložená aj do viacerých jazykov – ruštiny, angličtiny, francúzštiny, nemčiny... Najväčšou studnicou jeho inšpirácie bola príroda. Osudy vlastného národa spájal s osudmi ostatných, sám stojaci na strane európskych humanistov. Po roku 1900 dominujú v jeho tvorbe kratšie útvary – balady, historická epika a básne s ľúbostnou tematikou. Z bohatého diela, ktoré dodnes vychádza vo výberoch i celkoch, spomenieme aspoň eposy Ežo a Gábor Vlkolinský, Bútor a Čútor; cykly Letorosty 1 – 3, Žalmy a hymny, Sonety, Prechádzky jarom, Stesky či Krvavé sonety; balady Anča, Zuzanka Hraškovic a Jano Gorazda; drámy Oblaky, Na Luciu, Herodes a Herodias...

Hviezdoslav bol aj veľmi spoločensky činný. V roku 1913 sa stal členom Českej akadémie vied a umení. V máji 1918 viedol slovenskú delegáciu na oslavách 50. výročia vzniku Národného divadla v Prahe a do svojho prejavu vložil náznak možného blízkeho spolužitia Slovákov a Čechov! Aj preto koncom toho istého roku nadšene privítal vznik Československa (bol i členom Národného zhromaždenia ČSR) a s ním vytvorenie reálnych perspektív na slobodný rozvoj slovenského národného života. Prvého januára 1919 bola v Martine slávnostne obnovená Matica slovenská, v auguste sa konalo valné zhromaždenie a Hviezdoslav (čestný člen Matice) v úprimnom presvedčení z balkóna matičnej sídelnej budovy kynul nadšeným davom, prednášajúc svoju básň napísanú pre túto príležitosť, ktorá sa začínala zapáleným veršom – *Otvorte portál chrámu dokorán Matice!*

Oravské pamiatky

Našu prechádzku Slovenskom s/za Hviezdoslavom sme začali pod Vysokými Tatrami, skončíme ju – zákonite – na jeho rodnej Orave. Veď prakticky celý tvorivý život prežil tam a – opäť zákonite! – tam nájdeme najviac pamiatok naň. Napríklad v Múzeu P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne. (V dnešnom okresnom meste, kde pôsobil ako advokátsky koncipient, potom ako podsudca okresného súdu i samostatný advokát, vedúci filiálky Tatra banky a napokon až do svojho skonu (8. novembra 1921) ako profesionálny spisovateľ.) Literárna expozícia je súčasťou múzea, ktoré bolo sprístupnené v deň 33. výročia Hviezdoslavovho pohrebu (13. 11. 1954) a je vôbec najstarším literárnym múzeom na Slovensku. Sídlí v historickej budove Čaplovičovej knižnice na Hviezdoslavovom námestí (!) a v troch miestnostiach približuje život a tvorbu básnika. Vidíme jeho pracovňu, časť salónu, odevy, dary k životným jubileám a množstvo osobných predmetov...

Pred budovou neprehliadneme monumentálne dielo akad. sochára F. Štefunku, bronzovú sochu Hviezdoslava v nadživotnej veľkosti a vedľa štyri ležaté kvádre s reliéfnou výzdobou a textami zo štyroch oblastí Hviezdoslavovej tvorby. Osobitné postavenie v básnikovom diele má epická skladba Hájnikova žena (1884 – 86) a osobitné postavenie má i ďalšia pamiatka naň. Hovoríme už o expozícii Hájnikovej ženy v Oravskej Polhore. Túto nájdeme v krásnom prírodnom prostredí hájovne pod Babou horou, na mieste, ktoré začal Hviezdoslav navštevovať v lete 1883, keď tu bol dovolenkovat. Za model drámy manželskej vernosti a panskej samolúbej krutosti vraj básnikovi poslužil hájnik Lach a jeho žena Mária, žijúci v hájovni na Podvrší. A svoj diel na dopísaní diela mal i vtedajší redaktor Slovenských pohľadov Vajanský, ktorý majstra pera „podurkal“ až k dopísaniu eposu, v ktorom nájdeme i verše zo slávneho Pozdravu (slovenským horám a lesom): „... vy k žitiu privediete zas,/ vy vzkriesite, vy zotavíte,/ z jatrvých vyliečite rán,/ v opravdu priamom, bratskom cite,/ otvoriac lono dokorán.“ Keď postojíte, „utopení“ v čarovnej oravskej prírode priamo pred horárňou, kde sa rodilo výnimočné literárne dielo, ešte lepšie precítite tieto úžasné opisy! Postáli sme, podme dnu. Osobitá expozícia na jednej strane predstavuje prostredie, v ktorom básnik čerpal inšpirácie a na druhej strane približuje dielo od jeho vzniku, prvého vydania tlačou cez všetky doterajšie vydania a odraz v iných umeniach. „Pitvor“ i predná izba sú štylizovanou rekonštrukciou pôvodného obytného priestoru hájnickej rodiny. Ďalšia miestnosť priam sprítomňuje básnika cez pracovný kútik s rukopismi na pracovnom stole. Stačí privrieť oči a zdá sa, akoby sme počuli škrípota pera po papieri. Navyše, nechýba ani povestná pelerína, charakteristická časť Hviezdoslavovho odevu. Potom sa nám predstavuje samotné dielo v knižnej podobe a poslednú miestnosť možno označiť ako prezentáciu Hájnikovej ženy cez viaceré výtvarné, dramatické a filmové spracovania... Keď sme už na Orave a putujeme po stopách Hviezdoslava, nájdeme ich napríklad vo Vyšnom Kubíne ako maketu rodného domu na jeho pôvodnom mieste, v nádhernom artikulárnom (opäť v UNESCO zapísanom) kostole v Leštínach, kde bol Paľko pokrstený; zastaviť sa môžeme pri viacerých monumentálnych sochách (Námestovo, Oravský Podzámok) a symbolicky našu „púť“ môžeme skončiť pri dôstojnom hrobe na cintoríne v Dolnom Kubíne. Autor aj slávneho Sonetu o mieri z lyrického cyklu Krvavé sonety, ktorý vyšiel po prvý raz tlačou v roku 1919 – v Prahe (!), začínajúceho sa stále aktuálnym zvolaním – *O, vráť sa skoro, mieru mileny!*

Text a foto Igor Válek

SCENÁRISTA A REŽISÉR MARTIN KÁKOŠ

Od románu

Záverečná scéna z predstavenia *Tisícročná včela*

Pán Kákoš, máte na svojom konte už viacero pôvodných muzikálov ako autor aj ako režisér (Báthoryčka, František z Assisi, Quo vadis, Prekliaty básnik, Mata Hari). Prečo ste sa rozhodli spracovať touto formou aj román Petra Jaroša Tisícročná včela, aký „muzikálový“ potenciál ste v ňom videli?

S nápadom urobiť Tisícročnú včelu ako muzikál prišiel dramaturg Sveto Sprušanský. Vychádzal zo skúseností nitrianskeho divadla, že najviac vždy zarezovali predstavenia s témou vidieckej komunity. Či už to bol Fidlík na streche, Pacho alebo Grék Zorba. No a najmä úspech Adama Šangala. Tisícročná včela sa stala kultovou nielen v literatúre, ale aj vďaka filmovému spracovaniu. Preto divadlo predpokladalo, a popremiérové ohlasy to potvrdzujú, že muzikál nájde u nitrianskeho publika veľkú a priaznivú odozvu. A keďže som mal v čase tvorby adaptácie za sebou už päť pôvodných slovenských muzikálov (momentálne asi najviac spomedzi muzikálových libretistov a režisérov), oslovilo ma divadlo, aby som napísal libreto a muzikál zrežiroval. Nebola to ľahká úloha – vyše päťstostranový román s množstvom postáv a príbehových línií preniesť do muzikálového tvaru. Bolo treba sa rozhodnúť, čo všetko obetovať. Ale od začiatku som cítil, že vhodnou selekciou a sústredením sa na osudy starého Pichandu a jeho troch detí je možné vytvoriť koncízne dielo. Muzikál neprerозprával celý Jarošov román, rezignovali sme v ňom na jeho poslednú tretinu, teda obdobie prvej vojny a osudy tretej Pichandovskej generácie. Jarošov román je látkou, z ktorej je možné vytvoriť atraktívny muzikál – strieda plochy dramatické až tragické s komickými či grotesknými, nevyhýba sa pátosu, ale ten má muzikálové predstavenie občas rado, má miesta veľkých emócií lásky aj nenávisť. A nastoluje otázky, súvisiace s nami samými. S naším miestom. Asi aj preto má tento muzikál taký silný divácky ohlas.

Ako zareagoval na váš výber autor?

Nebol som pri tom, keď DAB oslovilo Petra Jaroša, ale určite bol potešený. No a na druhej strane som bol potešený ja, keď Peter (poznáme sa priateľsky už dlhé roky) veľmi priaznivo reagoval na libreto, ktoré som mu poslal. Viem, že pre autora predlohy môže byť niekedy ťažké, keď niekto iný osekáva jeho dielo, ale Peter je aj skúsený filmový dramaturg a veľmi dobre vie, že pri prepise literatúry do iného umeleckého druhu je potrebné kadečo obetovať.

Kolko trvala cesta od nápadu po premiéru?

Nitrianske divadlo ma oslovilo niekedy začiatkom leta 2012. Najprv vzniklo libreto, potom texty piesní a napokon hudba Vaša Patejdl. Samozrejme, kým sme dospeli k východiskovému tvaru, bolo množstvo rozhovorov, verzií bodového scenára atď. Muzikál sme teda pripravovali niečo vyše roka.

Mirjana Šišoláková

Popri známych „svetových“ muzikáloch (napr. Fidlík na streche, Kabaret, Sladká Charity) a obľúbených pôvodných slovenských (Adam Šangala, Pacho sa vracia, Bathory a i.) má DAB od polovice novembra minulého roku v repertoári ďalšie pôvodné dielo tohto žánru. Ide o muzikálové spracovanie úspešného románu Petra Jaroša z r. 1979, Tisícročná včela. Ako dramaturg je podpísaný umelecký šéf divadla Svetozár Sprušanský, ako tvorcovia scenárista a režisér Martin Kákoš, autor hudby Vašo Patejdl a autor textov piesní Kamil Peteraj. O vizuálnu podobu sa postarali kostýmová výtvarníčka Ludmila Várossová, scénograf Pavol Andraško a choreograf Jaroslav Moravčík.

Ako vieme, román má už svoju úspešnú filmovú podobu z r. 1983 v réžii Juraja Jakubiska, s Jozefom Kronerom v hlavnej úlohe. Tvorcovia muzikálu však zdôrazňujú, že ich dielo nevychádza z filmu, ale z literárnej predlohy, preto netreba hľadať zhody či odlišnosti s filmovým spracovaním. A prečo Svetozár Sprušanský vybral práve tento román?

„Moja odpoveď na vašu otázku by sa dala zhrnúť jednoducho: Lebo je to jedno z najvýznamnejších literárnych diel predchádzajúceho storočia zrkadliace dejiny Slovenska a Slovákov. A v danom žánri – muzikál – sa dá javiskovo príťažlivo previesť do scénicky pôsobiveho tvaru.“

Martin Kákoš v bulletine k predstaveniu napísal: „Tisícročnej včele podľa mňa možno dať pokojne titul „národný román“. Je to román dojímavý, často vtipný a občas i patetický. Ale hovorím si – prečo nie? Prečo sa máme hanbiť za to, že patríme k nejakému spoločenstvu, k nejakému národu? Prečo by sme dnes mali hodiť rukou nad našimi dejinami, nad tradíciami, zvykmi, pohrdlivo sa uskrňať pri slove národ? Určite nie národ vyvolený, veď taký nie je žiadny, a ani výnimočný. Iba celkom normálny ako desiatky ďalších. A aj napriek tomu viac než storočiu, ktoré nás delí od príbehu hyskej rodiny Pichandovcov, cítim v ňom tie isté témy, okolo ktorých sa stále „moceme“. Najmä tie o nutkaní odísť niekam preč, za lepším. Násť si inde iný roj, inú kráľovnú.“

A ako sa scenárista Martin Kákoš „popasoval“ s rozsiahlou a obsahovo bohatou románovou predlohou, ktorá je, dá sa povedať kronikou nielen jednej rodiny či dediny Hybe, ale celého Liptova? Zameral sa predovšetkým na osudy členov rodiny Martina Pichandu (stvárnjuje ho Marián Slovák), jeho ženy (Gabriela Dolná) a ich troch detí, Sama (Marcel Ochránek), Valenta (Roman Poláčik)

cez film k muzikálu

Tisícročná včela v Divadle Andreja Bagara v Nitre

a Kristíny (Kristína Turjanová). K ich životom sa viaže množstvo ďalších, často dramatických až tragických príbehov ľudí z ich okolia. Niektoré sú ovplyvnené ľudskými slabosťami či vášňami (pítoreskné úmrtie Martina Pichandu), iné veľkými dejinami ako napr. smrť jeho vnuka Janka. Nechýbajú však ani odľahčené, komické situácie. Nad osudmi Hybänov sa po celý čas „vznáša“ Tisícročná včela (Eva Pavlíková), ktorá je raz rozprávačkou, inokedy súčasťou deja. Svojím Liptákom spieva:

Som včelia kráľovná, som vaša kráľovná
A mojim hradom je to, čo v srdci každý má
Som včelia kráľovná, som vaša kráľovná
Ja med vám žehnám
Veď je v ňom sila úžasná
Tá vaša sila úžasná

Kamil Peteraj vo svojej tvorbe povýšil texty piesní na poéziu. Nie je to inak ani vtedy, keď píše muzikálové pesničky. V Tisícročnej včele sú ich slová raz lyrické, inokedy smutné, na inom mieste rozmarné:

Hej slovenská krčma
Ak aj zomriem raz
Na svete som nechal
Cmíter prázdnych fliaš

Autor hudby Vašo Patejdl nás už dávno presvedčil, že je multižánrový skladateľ a tak ako dokáže zložiť populárny hit, vie naplniť žánrovo i melodicky pestrou hudbou aj taký obsiahly a náročný útvar, ako je muzikál. Prvé muzikálové „ostrohy“ získal pri tvorbe Adama Šangalu (premiéra v novembri 2003 v DAB, réžia Jozef Bednárík) a ešte predtým v mimoriadne obľúbenom „baletnom“ muzikáli pre deti Snehulienka a sedem pretekárov (premiéra v máji 1991 v Slovenskom národnom divadle).

Inscenácia Tisícročná včela je veľkolepá aj po výtvarnej stránke: dômyselná viacúrovňová scéna Pavla Andrašku a vyše dvesto krásnych kostýmov Ludmily Városovej. K tomu si pripočítajte precízne herecké, spevácke a tanečné výkony a nadšené nitrianske publikum, ktoré miluje svoje divadlo a dokáže prijať a oceniť podnety z javiska, a máte atmosféru, na akú sa nezabúda a akú by si iste prialo nejedno divadlo.

Mirjana Šišoláková
Foto Ctibor Bachratý

Záber z predstavenia, v popredí Eva Pavlíková ako Tisícročná včela. Dole - zľava: Ján Greško ako učiteľ Orfanides, Martin Pichanda v podaní Mariána Slováka a Branislav Matuščin

ÚLOHA KULTÚRNYCH FESTIVALOV ESTÓNCOV V EXILE

Rozmery kultúrnych akcií a festivalov

Veľké podujatia, ktoré sa konali v rámci celého štátu, usporiadala estónska diaspora tiež vo švédskom Göteborgu v roku 1982 pod názvom Estival. Keďže celosvetové Estónske dni v roku 1980 – ESTO v Štokholme mali veľký úspech, rozhodol sa prípravný výbor festivalov usporiadať trochu menší festival v rámci celého jedného štátu. A tak v roku 1982 usporiadali po prvýkrát, hlavne pre Estóncov vo Švédsku, Estival, kde bol program viac menej rovnaký ako na iných festivaloch estónskych diaspór. Estival trval celý týždeň, mal celkom 50 rôznych akcií: slávnostné sprievody, výstavy, koncerty a vedecké prednášky, športové akcie, divadlo, festival piesne a folklórnych tancov, symfonický orchester Arvo Pärta, kde dirigoval svetoznámy Neeme Järvi a samozrejme ako všade v estónskych diaspórach nechýbala ani „tajná krčma“ (salakõrts). To je určené miesto, kde sa Estónci vždy po ukončení festivalových akcií neskoro večer schádzajú. Návštevníkov bolo viac ako 3000. Z Estónska bol pozvaný dokonca Estónsky rozhlasový a televízny zbor, ale okupačné úrady ZSSR (písal sa rok 1982) im neumožnili sa tejto akcie zúčastniť.

Do tretej skupiny môžeme zaradiť celosvetové festivaly diaspór Estóncov z celého sveta s názvom ESTO. Interview ukázali, že hlavným dôvodom usporiadania festivalov ESTO bolo to, že ďalšie generácie (22 rokov) boli pripravené na letných táboroch pre deti a mládež a navyše bola založená celá sieť skupín a spolkov, kde bolo možné študovať estónčinu a estónske tradície. Estónci boli už ekonomicky silnejší, a tak bolo možné usporiadať väčší festival ESTO pre všetkých Estóncov, ktorý mal posilniť väzby medzi estónskymi organizáciami. Bola tu tiež túžba znovu stretnúť kamarátov a známych z čias utečeneckých táborov v Nemecku. Tradičnými oslavami ESTO sa stali zhromaždenia, folklórny festival, večer vojakov, výstavy, divadelné predstavenia, konferencie, kultúrne akcie a fórum spisovateľov. Nemenej dôležitou súčasťou bol koncert a bohoslužby v kostole.

Prvé ESTSO sa konalo v roku 1972 v Toronte, druhé v New Yorku, tretie znova v Toronte a štvrté v meste White Planes v štáte New York.

So začiatkom aktivít na konci 60. rokov môžeme zaradiť do tejto skupiny okrem celosvetových festivalov tiež **Lesnú univerzitu**. Stretnutia na Lesných univerzitách boli medzinárodnou akciou, ktorá má tak lokálny, ako aj celoštátny a celosvetový rozmer. Prvá Lesná univerzita bola usporiadaná v Kanade v roku 1967, ďalej v Austrálii v roku 1972, v USA v roku 1976, vo Švédsku v roku 1977 a v Estónskej republike v roku 1989. Lesná univerzita bola založená ako apolitická organizácia pre rozšírenie objektívnych informácií o estónskej kultúre, vede, politike a spoločenských otázkach v roku 1966 v Kanade. Každý rok sa usporadávajú školenia, ktoré boli hlavne smerované na študentov a vysokoškolákov.

Na záver

Bez ohľadu na región sú jedným z najdôležitejších dôvodov stretnutí práve ľudové slávnosti a festivaly krajských skupín Estóncov. Tieto tradície boli kratší alebo dlhší čas rôznorodé a konali sa v budovách, ale aj vonku na vonkajších priestoroch, napr. námestiach miest. Spoločným cieľom všetkých festivalov bolo zlučenie komunity Estóncov, udržanie kultúrnej kontinuity a vymedzenie sa v miestnej kultúre. Tabuľka č. 1 ukazuje, že napriek dostupnosti komunikácie medzi komunitou bola časová sieť veľkých festivalov Estóncov od roku 1953 veľmi hustá. Všetky festivaly mali stabilný cyklus/interval, čím bol vytvorený fungujúci proces príprav festivalov.

Efektívne vyjadrenie kultúrnych procesov a inšpirujúci vplyv sa jasne objavuje aj v estónskej komunite a jej kultúrnom živote. Prostredníctvom tohto boli udržiavané naživo etnické tradície a udržiavala sa tak v ich novej vlasti svojbytná prax festivalov.

Na záver musíme povedať, že ďalším z dôležitých dôvodov koncentrácie krajských diaspór pre zachovanie identity bolo obnovenie Estónskej republiky. V tomto mene boli založené spolky, združenia a organizácie. Toto potvrdzujú i slová 85-ročnej ženy v Nemecku: *Spev a národný tanec [---] to bola naša zbraň. [---] Pomocou tohto sme zoznamovali miestnych s tým, kto sme, odkiaľ prichádzame a prečo sme tu. [---] My sme nemohli v Nemecku robiť politiku, ale kultúrnu politiku sme mohli. A tak sme ostatných zoznamovali so svojou kultúrou, tancom, spevom, estónskym jazykom. A chcem povedať, že to bola naša zbraň a príspevok na ceste k znovuoživeniu štátnosti Estónska.*

V roku 2013 vyhlásilo Ministerstvo kultúry Estónskej republiky rok kultúrneho dedičstva. Na základe predchádzajúcich úvah môžeme považovať estónske krajské festivaly za neoddeliteľnú súčasť kultúrneho dedičstva veľkých osláv a festivalov v Estónskej republike a zachovanie kultúrneho dedičstva mimo územia Estónska.

Iivi Zájedová
Foto archív autorky

San Francisco, 2013, foto na str. 18 a 19

Festivaly Estóncov v exile po celom svete

ROK, NÁZOV FESTIVALU, MIESTO FESTIVALU:

- 1953, Estónske dni (západné pobrežie USA), San Francisko,
 1954, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 1955, Estónske dni v Austrálii, Melbourne,
 1955, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 1957, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 1957, Estónske dni (východné pobrežie USA), Toronto,
 1958, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 1959, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), San Francisko,
 1960, Estónske dni (východné pobrežie USA), New York,
 1961, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 1961, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Vancouver,
 1963, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 1964, Estónske dni v Austrálii, Melbourne,
 1964, Estónske dni (východné pobrežie USA), Toronto,
 1965, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 1966, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 1967, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), San Francisko,
 1968, Estónske dni (východné pobrežie USA), New York,
 1969, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 1969, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Vancouver,
 1971, Estónske dni (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 1972, Estónske dni v Austrálii, Melbourne,
 1972, ESTO, Toronto,
 1973, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 1975, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 1975, Estónske dni (západné pobrežie USA), San Francisko,
 1976, ESTO, Baltimore,
 1977, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 1977, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Vancouver,
 1979, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 1980, ESTO, Stockholm,
 1981, Estónske dni v Austrálii, Melbourne,
 1981, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Seattle,
 1983, ESTIVAL, Göteborg,
 1985, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 1986, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 1986, ESTIVAL, Lund, Malmö,
 1987, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), San Francisko,
 1988, ESTO, Melbourne,
 1989, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 1990, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 1990, ESTIVAL, Uppsala,
 1991, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Seattle,
 1992, ESTO, New York,
 1993, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 1993, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), San Francisko,
 1995, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 1995, ESTIVAL, Göteborg,
 1996, ESTO, Stockholm – Tallinn,
 1997, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 1997, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Vancouver,
 1999, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 2000, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 2000, ESTO, Toronto,
 2001, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), San Francisko,
 2003, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 2003, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 2003, ESTIVAL, Göteborg,
 2004, ESTO, Riga,
 2005, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 2005, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Vancouver,
 2007, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Los Angeles,
 2007, ESTIVAL, Göteborg,
 2009, ESTO, Münster,
 2009, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Seattle,
 2010, Estónske dni v Austrálii, Adelaide,
 2011, Estónske dni LEP (západné pobrežie USA), Portland,
 2012, Estónske dni v Austrálii, Sydney,
 2013, ESTIVAL, Stockholm,
 2013, LEP-ESTO (Estónske dni LEP a ESTO spoločne), San Francisko

Čítanie zo Slovenska

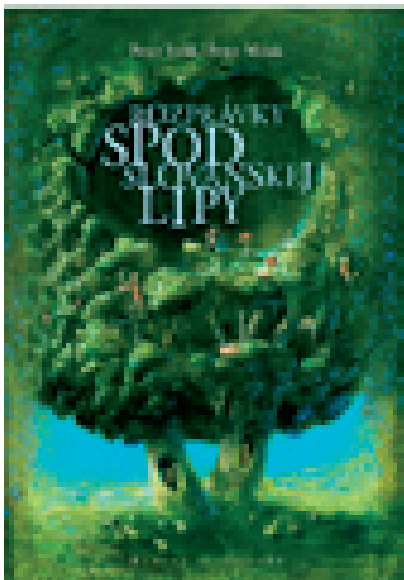
Zima – hoci tohto roku na počasie veľmi zvláštna – sa pomaly končí, no pomerne dlhé večery stále ponúkajú dostatočný priestor na radovánky nad dobrou knihou...

Spravidla začíname knihami určenými deťom a výnimku neurobíme ani teraz. Dvaja Petrovia (už to znie rozprávko!) – Vrĺík a Mišák – zozbierali čosi neprehliadnutelné z dávnej múdrosti,

ktorá sa zachovala v košatej rodine Slovanov a vložili to do knihy Rozprávky spod slovanskej lipy (Matica slovenská). Navyše, o každom slovanskom národe prezradili pár zaujímavostí a pridali niekoľko skvostov v podobe najkrajších rozprávok. Dozvieme sa v nich o mocnom Maťuškovi, hlúpom Ivanuškovi, neposlušnom Milutínovi a jeho hroznom sne, o udatnom Radojcovi, o bosenskej Barbore, o babke, čo rozumom premožla nenažraného Otesančeka, ako nešťastný čert krásne zahral na husliach, ako si vlk dal ušiť čizmy, ako statočný Gulihrašok draka premohol, aj ako chudobný Adas troch popov v pálenici vyliečil a čo poradil Osud chudobnému sedliakovi... To je len malá časť z tridsiatich štyroch čarovných rozprávok plných tajomstiev, dobrodružstiev, ale i ľudskej múdrosti, lásky, radosti a veselosti. Kto potrasie touto knižnou lipou, odmenený bude. Pravda, aj to znie ako z rozprávky, ale skúste sami, uvidíte, neobanujete...

Mág hravého básnického slova, na konci minulého roka jubilujúci záhorácky kráľ Štefan Moravčík sa opäť rozhodol pre Veselé potulky po Slovensku (Vydavateľstvo MS). Ide už o tretie, pravdaže prepracované a doplnené vydanie úspešnej „literárnej vlastivedy“. Pestrý mix poetických a i prozaických „minidielok“ predstavujúcich mestá, mestiečka, dediny i obce Slovenska v abecednom poradí: od Abramovej až po Žilinu. Treba dodať, že texty plnokrvne nápadito dotvára vynikajúci ilustračný sprievod M. Kellenbergera. (Nielen) deti v knihe nájdu množstvo podnetného materiálu, ktorým vybudujú vlastný pevný hrad poznania a hrdosti na krajinu i diela rúk a umu svojich predkov. Piliere informácií a zaujímavostí sú skoro ako obranné bašty onoho hradu, na ktorý sa dá spoľahnúť. Vyradí a posilní vieru v odkaz generácií.

Pokračujeme knihami určenými hlavne na rozšírenie poznania, tentoraz predovšetkým pre dospelých čitateľov. Ďalšou časťou úspešného projektu publikácií autorských kolektívov a kultúrnych inštitúcií zastrešených Žilinským samosprávnym krajom a matičným vydavateľským „domom“. Po veľkých knihách o drotárstve a uhorskom palatínovi Jurajovi Turzovi prichádza nový diel tejto edície so zdanlivo lakonickým názvom Gorali. Opäť informačne nasýtené, odborne zdatné, prehľadne

i pútavo podáva mozaiku obrazov o týchto svojráznych obyvateľoch hôr na slovenskom, poľskom a českom pohraničí. Generáciách ľudí, čo majú – napríklad vzhľadom na „ostrovy“ svojho výskytu v geografickej krajine – tajuplný pôvod, osobité zvyky, vlastné nárečia a rázovitú, nezameniteľnú kultúru prameniacu kdesi v riekach valaského folklóru. Autori, často bádatelia, odpovedajú na viaceré otázky – Odkiaľ Gorali prišli a čo priniesli? Aké dedičstvo vytvorili počas mnohých generácií? Prečo sú hory ich svetom? V relatívnej úplnosti, z historických aj etnografických hľadísk, kniha spracúva fenomén Goralov a ich kultúry (materiálnej, folklóru, nárečia atď.) v jednotlivých kapitolách prechádzajúcimi regióny Oravy, Liptova a Kysúc. Textové informácie dopĺňajú unikátne dokumenty, esejistické zamyslenia i dobrý prehľad pramenných materiálov. Príbeh trvajúci prinajmenšom päťsto rokov sa začína...

Poézia kultivuje a zušľachťuje. Srdce, dušu i um. Poďme sa teda opäť raz skultivovať aj v našej rubrike. Spisovateľ Štefan Kuzma je popri svojej prozaickej línii i plodným autorom napospol kontemplatívnych

básní. Jeho poézia je meditatívna, mnohovrstevná, priam presiaknutá bohatou a minuciózne prepracovanou obraznosťou. Tak je to aj v ostatnej zbierke s ľahčným názvom Krehká bublina (TRIO Publishing). Opäť čítame básnikovu pôsobivú výpoveď o stave (jeho) sveta a lyrického subjektu „bublínajúcom“ na jeho hladine. (So zbierkami Blázniví anjeli a Posúvanie hrany tvorí ucelený básnický triptych). Kuzmu zaujímajú – ba možno až fascinujú – hraničné polohy bytia, ledva rozoznateľné rozhranie medzi reálnym a mystickým a či životom

a smrťou. Ponúka aj uvažovanie o viere a hľadaní večných právd, pričom nenásilne polemizuje s dogmami v akejkoľvek podobe. Pri hľadaní samého seba sa zatúla až k úplným počiatkom kresťanskej kultúry, aby jej trpitelskú podstatu (?) vyvážil krátkym únikom do slnečných a farebných južných krajín. Takéto poetické balansovanie na tenkej hrane medzi realitou a snom však skrýva aj celú paletu znepokojivých fenoménov: hnev, existenciu bez pocitu zmysluplnosti, stratenosť vo svete i rezignáciu na jeho pochopenie. Takmer z každej básne dýcha pominuteľnosť či desivé predtuchy konca, rýchlo plynúci čas postupne prevracia všetky veci a udalosti do ich protikladov. Aby sa kolobeh mohol zavŕšiť!

Peter Mišák, spisovateľ, básnik, publicista, redaktor a organizátor literárneho života v Spolku slovenských spisovateľov (SSS) i v kultúrnych inštitúciách (hlavne v Martine a v rodnom Ružomberku) vydal doteraz desiatku kníh poézie, prózy, povestí a iných žánrov. Najnovšie obohacuje slovenskú poéziu vskutku majstrovskou a názvom príznačnou zbierkou Stanice (Vydavateľstvo SSS). Motívy a lyrické reflexie v nej sa odvíjajú od významovej podstaty samotného veľa značiaceho slova stanica. Neošúchane a novátorsky nadväzuje na asociácie veľkých básnikov, najmä stále inšpirujúceho a jemu odjakživa blízkeho Laca Novomeského. V štyroch častiach zbierky (Stanice, Stamodtiaľ a iné, Stanica v noci, Pasažier) vskutku cítíme dych vlaku života. Ale aj symptomatickú opustenosť staníc a človeka na ich perónoch, ktorý zrazu pri pohľade na zadné svetlá posledného

vagóna nočného vlaku pochopil, že ho už naozaj nedobehne. Apatického a zhrozeného zároveň z náhleho záblesku poznania, že práve ten – a žiadny iný! – vlak bol zároveň jedinou možnou cestou tam i naspäť. V ňom samotnom i v reálnom svete, ktorý vo svojej nevšimavej majorite a lahostajnej spokojnosti buď spokojne spí a či sa uvriesskane zabáva, no určite nedáva ďalšiu šancu oneskorencom...

Dnešnú časť skončíme netradične, knihou a CD pod jednou strechou. Taká je totiž Kysucká muzika po našom, CD v exkluzívnom vyhotovení s knihou jedenástky textov kysuckých ľudových piesní (napríklad Ej, hora, hora; Povedz mi, ma mila; Mala som mileho; Prečo sa vi mladenci neženíte..., pri názvoch a potom i textoch sa nečudujte, z dôvodov väčšej autentickosti sú zapísané vo fonetickej transkripcii) uvedených prajným príhovorom Maťa Ďurindu, známeho člena známej skupiny Tublatanka. Speváčku ľudových piesní a autorku projektu Janku Holeštiakovú (pred časom jej vyšlo rýdzo folklórne CD Cez ten kraj žilinský) a skupinu Veľký dom z Čad-

ce spojila myšlienka, že folklór a rock môžu ísť ruka v ruke a znejú spolu veľmi dobre. Vytvorili formáciu Kysucká muzika a nápadito a zároveň s citom pre pôvodnú podobu spracovali viacero kysuckých ľudových piesní zo Starej Bystrice, Horného Vadičova, Turzovky, Makova, Vysokej nad Kysucou, Čadce, Horelice, Zákopčia, Poviňny, Kysuckého Nového Mesta, Riečnice a z ďalších kysuckých obcí. Všetko sa nesie na vlnách folk-rocku, ale autori sa pohrávajú aj s prvkami funku, soulu a či džezu. Svetom dnes hýbe „etno“ v rôznych podobách a farbách, ide o pokus aj takouto formou hlavne mladým ľuďom priblížiť pozoruhodnú muzikalitu rázovitého a jedinečného regiónu Slovenska.

Dočítania!

Igor Válek,
kultúrny publicista a spisovateľ

Galina a Máša, príbeh dvoch žien

Stretnutia so spisovateľmi zo Slovenska nad ich knihami sú pre nás v Čechách stále väčšou a väčšou vzácnosťou. Preto uvedenie knihy Daniely Hroncovej-Faklovej Urodzená (vyšla vo vydavateľstve Transoscius Liptovský Mikuláš) 25. februára tohto roku v Dome národnostných menšín v Prahe vzbudilo živý záujem milovníkov literatúry zo všetkých slovenských spolkov a zoskupení. Literárny večer pripravili Slovenský zbor ECAV v ČR, Dom národnostných menšín, Slovenský inštitút v Prahe, Spoločnosť M. R. Štefánika, Ukrajinská iniciatíva v ČR a o. z. Ruská tradícia. Program bol postavený ako komponované pásmo: rozhovor s autorkou sa prelínal s ukážkami z diela, dopĺňali ich zádušné ukrajinské a ruské piesne. Uvádzala Janka Haluková.

Daniela Hroncová-Faklová vychádzala pri písaní z reality, z príbehu, ktorý – ako sa dozvedáme cez rámcovú konštrukciu knihy – jej vyrozprávala jedna z dvoch hrdiniek. Príbeh, sám osebe veľmi silný, spracovala autorka do podoby umeleckej prózy. Na jeho začiatku sa dostávame na samý východ Ukrajiny do dediny Chorovodka dvadsiaty rokov minulého storočia. Októbrová revolúcia a následná občianska vojna si okrem obetí na životoch a spustošenia krajiny vyžiadala aj rozpady rodín, odlúčenie – dočasné, či aj trvalé – jej členov. Osemročnú Galinu vypraví jej mama po tom, čo ota zo statku odvedli vojaci a stal sa nezvestným, v obave, že podobný osud môže čakať aj ďalších členov početnej rodiny, s dvojicou svojich známych na ďalekú cestu vlakom. Pre dievča cieľ cesty neznámy, no čitateľ sa čoskoro dozvie, že je to Praha. Osemročné dievča strávi v Prahe pod ochranou starnúceho manželského páru ruských Židov desať rokov v rozhodujúcom období svojho života – dospievaní. Dosť na to, aby vstrebala nové prostredie. „Ani pri prvých pohľadoch na veľké mesto, ani v uliciach, ba ani pri obdive všetkého nevidaného mi neprišiel na rozum môj domov. Ani matka, ani bratia, ani sluha Nikita, otec už vôbec nie... Ako to vtedy vlastne bolo s mojou viac ako osemročnou dušou? Žeby všetci títo nepatrili do môjho nového sveta? Žeby som s nimi celkom nepočítala, žeby tu nemali ani kúsok miesta, hoci len v spomienke alebo v srdci? pýtam sa sama seba s obrovským odstupom času, ktorý mi na det-

ský postoj zmäteného dievčaťa dal odpoveď až po rokoch. Naučená na poslušnosť, bez ostychu, námahy, ba s najväčšou mierou ochoty som poslúchla všetko, čo mi bolo prikázané.“

Odcudzila sa rodnej dedine, ku ktorej mala silné citové putá? Stala sa z nej Pražačka? Nie. Slovo duša v citovanom texte prezrádza, že vnútorne sa stále cítila byť zrastená s rodnými. Lenže okolnosti si žiadali adaptovať sa v cudzom prostredí. (Podobne, ako sa to možno stalo po príchode do Prahy aj mnohým z nás.) Nie celkom cudzom, lebo jazyk, ako hovorila Galina, rozumela, hoci sa ním spočiatku nevyjadrovala.

Galina volaniu domova neodolala. Lenže vracia sa v polovici tridsiatych rokov. V krajine je rozvrat a starý domov ju nie že nechcel, ale nemohol prijať. Keďže čaká dieťa, vydáva sa na cestu späť...

A tu sa začína príbeh druhej postavy. Dieťaťa. Vysilená po ceste dáva Galina dieťa do sirotinca. Na Ukrajine či v Rusku tých čias boli tisícky sirôt, ktoré rodičia nechceli opustiť, no napriek tomu sa v pohnutých časoch tak stalo. A Máša mala ešte šťastie, že sa našli typy, ako bola Ďuňša, vo vojnových rokoch plných hrôz potom Anna Pavlovna, Larisa Ivanovna, Anastázia Jegorovna – obetavé, láskavé ženy, občas hundravé či si zúfajúce nad svojou nemožnosťou, no nevzdávajúce sa. Zlutovali sa nad sirotami a ujali sa ich.

Postavy vyznačujúce sa životnosťou, citovou hĺbkou, plastické vykreslenie pomerov prvej polovice dvadsiateho storočia na Ukrajine (ale aj v Prahe) sú podľa mňa hlavné hodnoty knihy, ktoré ju zároveň robia čitateľsky veľmi príťažlivou. Je trochu škoda, že sa textu nedostalo o niečo dôkladnejšej starostlivosti po jazykovej stránke.

Kniha ako stvorená na prezentáciu v Prahe. Veď jedna časť príbehu sa odohráva tu. Nájdeme v nej opisy pražského prostredia a ľudí, ktoré nás upomínajú na aj nám známe miesta a deje, pravdaže, v háve minulosti pred osemdesiatimi či ešte viac rokmi...

Jarmila Wankeová
Foto archív autorky

Svatava Maria Kabošová

a „Všetky moje deti“

Svatava Kabošová je celoživotní partnerkou i spolupracovnicí režiséra dokumentárních filmů Ladislava Kaboše. Vychovali spolu syna Michaela, dnes již také producenta, režiséra a kameramana. Za manželem kdysi odešla na Slovensko, stala se dramaturgyní, redaktorkou a manažerkou mezinárodních koprodukcí Československé televize Bratislava. Populární se stala díky seriálu Večerníčků „Pa a Pi (Wundersame Tierwelt, ČST, ARD 1986-1989). V roli scenáristky a režisérky natočila řadu dokumentárních esejů. Po roce 1990 začala spolupracovat jak se slovenskými rádii, tak s Českým rozhlasem. Po několik let tak pendlovala mezi oběma státy. Ve studiu Fun rádia moderovala pořad „Mystery“ s Jarem Filipem, českým posluchačem na stanici Praha připravovala pravidelné ranní pětiminutovky „Dobré jitro s Awikou“ a v podobném duchu pokračovala i v pořadu „Liečivé tóny“ na vlnách Slovenského rozhlasu.

Zabývala jste se muzikoterapií. Natočila jste dokonce film s onkologickou tematikou, který měl podle lékařů terapeutický vliv na pacienty. Jak byste vysvětlila terapeutické působení filmu na diváky nebo rozhlasových pořadů na posluchače? Jak jste se vůbec k tomuto esoterickému tématu dostala?

Něštudovala som filmovú školu. K réžii som sa dostala popri inej televíznej práci. Keď som nakrúcala svoj prvý film, niektoré veci som robila svojim ženským spôsobom. Podľa mňa ducha filmu najlepšie vystihne hudba. Na prelome rokov 1989/1990 som točila filmy o sexe pre mládež. Druhý film „O čom sme mlčali“ rozprával o interrupciách. Našla som dievča s touto skúsenosťou, iba pätnásťročná, a jej autentické výpovede som použila pod obraz. Neherečku, ktorá ju predstavovala, sme vtedy zobrali do gynekologickej ordinácie. Bola som šokovaná, akým brutálnym spôsobom sa zaobchádzalo so ženou. Nikto už nerátal s tým malým novým životom, ani s pocitmi

žien. Použila som vo filme úryvky piesne Mariky Gombitovej s textom K. Peteraja „Ave Maria, kam kráčaš svet bez čírej lásky mám“ a vpašovala som tam obraz Madony s dieťaťom. A ono to fungovalo tak silno, že ženy, ktoré boli prítomné na projekcii a mali s týmto fenoménom niečo spoločné, s krikom vybiehali z premietacej sály. Sama som bola prekvapená, že jeden film môže spôsobiť takú katarziu. Dielo sa nevolá náhodou „audiovizuálne“. Bádáním som zistila, že ucho si zaznamenaný zvuk tri razy v mozgu prehrá, aby sme ho mohli vyhodnotiť. Starí Čiňania hovorili: Oko teká, ucho nachádza.

To, čo som pre seba ako dokumentárnu režisérku objavila, bolo vtedy prevratné. Na filmovej škole učili pravý opak. Prvý je obraz, k tomu sa dopíše pravá strana – zvuk, pretože my nerobíme rozhlas! Keď som prišla domov so svojim opačným stanoviskom, že zvuk je dôležitejší, takmer sme sa rozviedli, pretože môj muž je pôvodným povoláním kameraman.

Studovala jste muzikologii?

Práve mojím najväčším problémom bolo, že som nemala dostatočné hudobné vzdelanie, aby som si dokázala v hudobnom archíve nájsť veci, ktoré som potrebovala. Zistila som, že na západe už existujú veľké zvukové a hudobné knižnice, kde sú skladby uložené pod kľúčovými slovami. Môžete vyberať podľa nálady, nástrojov apod. V roku 1990 som mala to šťastie takú knižnicu navštíviť, stala som sa ich subvydavateľom u nás a hodlala som s tým experimentovať. Nakladateľ mi prezradil, že tam majú jednu sekciu, ktorá sa nazýva Ezoterická a odtiaľ sa mu stále strácali nahrávky, čo sa bezplatne požičiavajú do televíznych archívov. Čo sa tým ľuďom na tom páčilo? Ja som si to vypočula. Žiadna zvláštna melódia, občas začvirkal vtáčik. Rozhodla som sa to vyskúšať. Prenajali sme si predajné miesta na ulici tu v Prahe, v Bratislave a hudbu sme púšťali. Príťahovala ľudí ako muchy. Keď som hľadala serióznu odpoveď na otázku, prečo to na ľudí pôsobí, stala som sa muzikoterapeutom proti svojej vôli. Musela som si prečítať množstvo materiálu, kníh. Zrazu som zistila, že počuje celé telo, nielen ucho, že je nám dobre, keď sa s tou hudbou synchronizujeme. Spomaľujeme frekvenciu dychu, tepu srdca. Človek sa pomaly upokojuje. A experiment pokračoval, kúpili sme vysielacie časy na vlnách rôznych rádii. Mala som večerné programy, ale potom som v roku 1994 robila také päťminútové ranné rozcvičky. Hovorila som trebárs: „Počujete, ako ten škvránok radostne spieva, a čo vy?“ Potom nasledovalo malé autosugestívne cvičenie a na konci sa poslucháč vrátil do reality vtáčim spevom. Skúšala som aj zbavovať chronickej bolesti, ktorá niekedy býva iba fantómová. Dostávala som nie stovky, ale tisíce listov od poslucháčov. Niektorým ľuďom pozitívne afirmácie skutočne aj od bolesti pomáhajú. Len som im dala návod, ako pracovať s vlastnou psychikou. Cítim stále, že je škoda, že sa tomu neučíme od školy. Veľa vecí by sme dokázali vyriešiť bez lekárov a psychiatrov.

Všetko napokon vyústilo v knihu, ktorú sme napísali s osobným trénerom Jaromíra Jágra a obsahuje rôzne autosugestívne cvičenia a testy. „Skrytá cesta k víťazstvu“ vyšla v roku 2003. Zhrnovala všetko, čo som dovtedy vyskúšala, aj som do nej vložila prehľad všetkých duchovných škôl a smerov od Indie, Číny až po kresťanstvo, odkazy na rôzne nové vedecké disciplíny a vedecké objavy napríklad v kvantovej fyzike. Kniha nebola určená len pre športovcov, používajú ju manažéri a koniec koncov ktokoľvek.

Vrátila bych se nyní k vaší filmové tvorbě. Roku 2013 jste natočila film Tajemství Svatovítského pokladu. Najednou se ve vaší tvorbě objevuje nepokryté duchovní téma. Jaká byla vaše cesta až sem?

S manželom sme vymysleli televízny cyklus Curriculum vitae o silných ľudských osudoch. Nadviazali sme na cyklus „V tieni“ pre televíziu Markíza. Do roku 2001 sme produkovali 38 dielov. Jednotlivé filmy rozprávali príbehy ľudí, ktorí prešli nejakou ťažkou životnou skúškou a vedeli v nej obstáť. Režirovala som štrnásť dielov. Svojím spôsobom to boli terapeutické filmy, lebo posilňovali ľudí, ktorí sa nachádzali v rovnakej situácii. Točila som napríklad príbeh o žene, ktorá bojovala s rakovinou v čase, keď sa o tom na verejnosti ešte nehovorilo; ide o dobu pred pätnástimi rokmi.

Od roku 2000 som začala pre Českú televíziu nakrúcať filmy s výlučne duchovnou tematikou. Toho roku som prijala krst. S tým prišla aj zmena môjho pohľadu na svet. Celé desaťročie pred tým bolo obdobím hľadania v rôznych alternatívnych smeroch, svetových filozofiách. Pôvodným povolaním som historička a štúdiom je mi vlastné. Vždy som sa všetkým zaoberala do hĺbky. Až nakoniec som sa veľkým oblúkom vrátila ku kresťanstvu. Oslovila ma grécka tradícia, ktorú k nám priniesli Cyril s Metodom. Bola to pravo-

slávna cirkev, ktorá ovplyvnila svätú Ludmilu a svätého Václava. Môj prvý film potom sa ani nemohol volať inak ako „Tajomstvo krstu“. Snažila som sa o porovnávacie bohoslovie. Skúmala som, ako sa krstia ľudia v rôznych kresťanských denomináciách. Vo filme „Šamani a Zjevení“ som sa vysporadúvala so svojou ezoterickou minulosťou. Potom som sa vydala do cyklu „Svedci a svěťci“. Aj môj posledný dokument z roku 2013 „Tajemství Svatovítského pokladu“ má vyvolávať otázky a zamyslenie. Zámerne som sa tam venovala pokladu, o ktorom sa prekvapivo medzi ľuďmi v Čechách málo vie.

Link <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10285550353-tajemstvi-svatovitskeho-pokladu/21156226112/>

V roce 2003 měl v České televizi premiéru film Ladislava Kaboše „Kde končí naděje, začíná peklo“. Vypráví příběh slovenského faráře Mariána Kuffy, který se rozhodl vytvořit domov pro vydědence společnosti. Po nějaké době jste se za ním na Slovensko vrátili a našli jste ho uprostřed nového úkolu, zlidštit podmínky v romských osadách. Když jste se rozhodli, že o tom budete točit, měli jste na mysli od začátku celovečerní film?

Přišli sme za ním s úmyslom zistiť, ako sa jeho snahy vyvíjajú a nakrútiť pokračovanie osudov jednotlivých chlapcov. Vedeli sme, že chceme nakrútiť kinematografický dokument, len sme sa napokon zamerali na rómske osady. Téma ma zaujalo natoľko, že som na stránky filmu www.vsetkymojedeti.eu aj napísala blog Chcete ma? Zatiaľ čo opustení psíkovia a mačičky nachádzajú súcitných ľudí, ktorí sa ich ujmu, o rómske deti v osadách nikto záujem nejaví, aj keď ony našu pomoc tiež potrebujú. Naopak im v škole, kam chodia, tvrdia, že sú odpad. Potom sa na problém pokúsite pozrieť zo strany majoritných Slovákov a keď si predstavíte, že by ste s tým mali žiť deň čo deň, asi by ste sa tiež neubránili rasistickým náladám. Predstavte si svoje dieťa, ktoré chodí do triedy s rómskym školákom, ktorý je špinavý. Kúpu sa v potoku, nemajú v celej osade ani jeden suchý záchod, žiadnu umývárňu... Nie je to rasizmus, ale aj obyčajný strach. My nevieme, aké zdravotné riziká môže denný kontakt s rómskym dieťaťom znamenať pre to naše. Chceli by ste tie dediny spáliť. Ale ono to nejde. Dnes tam takto žijú desiatky tisíc ľudí. Zaujímala som sa na mieste, či bola v týchto neuspokojivých hygienických podmienkach epidémia žltacky. Dozvedela som sa, že bola v 60. rokoch. Súdruhovia museli vážnu situáciu riešiť a vtedy nastalo hromadné sťahovanie Rómov zo Slovenska do Čiech. Komunisti im postavili panelové domy a zostahovali ich do nich. Dnes vidíme, že ten problém tým nevyriešili. Ich kultúra nemôže preskočiť vývoj, ktorý normálne trvá niekoľko stoviek rokov. Ona si najprv musí sama nájsť cestu k majoritnej spoločnosti. Pokiaľ ale nebude medzi touto spoločnosťou a Rómami betónový múr. Deti z rómskych osád, keď sa na ne hľadí ako na odpad, strácajú ľudskú dôstojnosť. Sú nami a našimi predstavami tlačení do tých rolí, ktoré prijímajú a hrajú. Idú kraďnúť, podvádzať. Výborne sa naučia využívať sociálny systém. Preto vznášam otázku, prečo chodíme na misie do vzdialených krajín, prečo adoptujeme deti z Afriky, Indie, ale nenapadne nám, aby sme podobným spôsobom pomáhali vlastným spoluobčanom v núdzi?

O tejto téme by sa malo diskutovať. Nie v tých extrémoch, ktoré niekedy predstavuje aj činnosť „human rights“ organizácií. Prichádzajú zvonku, vôbec nerozumejú situácii. Často ponúkajú veľké peniaze na projekty, ktoré ale neriešia podstatu problému. Ja si kladím otázku, kde sú tie milióny, ktoré priplávali napríklad z Európskej únie. Ako je možné, že tieto „human rights“ organizácie

sa nezamerali na to, aby v tých osadách boli základné hygienické podmienky? Okrem toho sa zatiaľ nenašiel nikto, kto by poriadne zrátal, koľko tých osád na Slovensku vôbec je. My sme sa o to zaujímali a obchádzali sme všetky inštitúcie, čítali sme všetky dostupné materiály, ktoré sa od seba veľmi odlišovali. Čísla, ku ktorým sme sa dopracovali, sú uvedené v titulkoch filmu. Ale v podstate sme nemali možnosť vyjsť z nejakého seriózneho materiálu. I z toho je vidieť, aký je ten problém závažný.

Jste nejen producentkou, ale i spoluscenáristkou. Můžete popsat vaši práci tady i na Slovensku s ohledem na to, že si to málokdo dokáže představit?

Hľadala som, kde nájsť prostriedky na vytvorenie kinematografického projektu. Podali sme si žiadosť v programe Media Development a uspeli sme ako prvá slovenská spoločnosť s dokumentom. To nám dalo čas pre vývoj a možnosť zháňať ďalšie prostriedky napríklad na medzinárodných tzv. pitching fórach. Projekt som predstavila v španielskom Sitges na MEDIMED 2011, podporil nás Audiovizuálny fond v SR. Napokon sa koproducentmi stali aj ČT a RTVS. Uspeli sme napokon aj v európskom fonde EURIMAGES. To si žiada stovky strán prezentácií, projektovej dokumentácie, prípravu filmových teaserov (ukážok) – a to je práca producenta.

U dokumentu neviete, čo sa bude diať a nemáte všetko dopredu pripravené. Pracovali sme observačnou metódou. Mali sme k dispozícii veľké množstvo nakrúteného materiálu. Práca scenáristu vyžaduje hľadať a pospájať tie mnohé línie, ktoré sa prelínajú. Priznám sa, že sme mali ostré rodinné výmeny názorov, pretože to každý z nás cítil trochu inakšie. Okrem nás rodičov spolupracoval aj náš syn, takisto ako producent za českú stranu a kameraman. Napokon vo filme je najdôležitejší režisér, bol to on, kto mal posledné slovo.

Naším partnerom boli televízie a tie si kládli časové požiadavky. Televízie môžu vznášať aj dramaturgické nároky. V našom prípade žiadne zvláštne nemali. Za to vďačíme tejto naozaj silnej téme, ktorá skutočne ochromuje každého, kto ju sleduje. Našťastie pre nás, ak tie silné momenty vidíte viackrát opakovane, už vás predsa len nerozplačú. Tie tri roky sme sa stali odolnými proti účinkom vlastného filmu. O to viac sme teraz prekvapení zo spontánnych reakcií divákov na projekciách.

Na to bych se ráda zeptala. V době, kdy se setkáváme, ještě nebyla premiéra ani na Slovensku, natož v České republice. Přesto by mne zajímalo, zda a jaké ohlasy na váš film „Všetky moje deti“ přicházejí?

Ľudia sú vo vzťahu k rómskej otázke zvyknutí paušalizovať. Všetci sú zlí, nechce sa im robiť, sú nám iba na príťaž. Ale keď ste v tej tme v sále a vidíte to na veľkom plátne, ocitáte sa uprostred problému a zrazu si uvedomíte, že sú to „tiež ľudia“.

V Bratislave sa už konala novinárska projekcia. Moji slovenskí kolegovia, pre ktorých to nebola neznáma téma, mi povedali, že ten film je pre nich šokujúci. Aj keď tam sami boli, mnohé veci netušili. Možno ich naša práca prekvapila preto, že očakávali bežné povrchné spracovanie. Ale z filmu jasne vyplýva, že sme s hrdinami tie tri roky strávili a dokonca sme s nimi museli mať veľmi blízky vzťah, ak sa s nami boli schopní takto rozprávať. Vo filme sú zachytené hlboké ľudské tragédie; smrť dieťaťa, dokonca dvakrát. Čo sú pasáže, pri ktorých sa citlivé ženy rozplačú. Keď sa film schvaľoval v RTVS, jedna z manažérok na konci vstala, otočila sa do sály a povedala: „Kto ste neplakali, zdvihnite ruku.“

Ale nebojte sa, sú tam aj pasáže láskavého humoru. Nás tvorcov vždy poteší, keď zistíme, že sa diváci v určitých sekvenciách rozosmejú. Ale schválne hovorím „láskavého“, pretože my sme sa nesnažili zosmiešňovať, na to sme si dávali veľký pozor. Naši hrdinovia sú v niektorých scénach naozaj roztomilí. Jeden z hlavných Rómov je po celý čas filmu zarastený, ale na konci ho vidíte vyholeného, vymydeného, „aby pán farár videli, ako sa zmenil“.

Na záver by som rada citovala svojich kolegov novinárov, ktorí povedali, že po pozieraní tohto filmu odchádza zo sály iný človek. Boli by sme radi, ak by film ľudí zasiahol v najvnútornejších sférach srdca a myslenia, aby si uvedomili, že na niektoré veci môžeme nazeráť aj ináč.

www.vsetkymojedeti.eu

www.vimeo.com/studiomediafilm/vsetkymojedeti

Děkuji za rozhovor.

Zuzana Štancelová
Foto Michael Kaboš

DOST MÍSTA PRO DLOUHÉ NOHY.
JE TO NĚMKA.

NOVÁ MERIVA

KOMFORT NEJVYŠŠÍHO STUPNĚ.

Se zvýšenou polohou sedadel a unikátním systémem FlexDoors®. Německá kvalita ve své nejlepší podobě.

Již za **259 900 Kč**

opel.cz infolinka: **800 101 101**

Kombinovaná spotřeba a emise CO₂: 4,1–6,3 l/100 km, 109–160 g/km.

Wir leben Autos.

AUTO-STAIGER CZ a. s., autorizovaný dealer Opel
Černokostelecká 621/122, Praha 10 100 00
prodej.opel@auto-staiger.cz, tel.: +420 271 009 111

WWW.AUTO-STAIGER.CZ

AUTO-STAIGER CZ
člen koncernu TUKAS

Šampioni ze stáje Volkswagen Comfort Edition.

**Celkové zvýhodnění
až 150 500 Kč***

Modely Golf, Golf Variant, Tiguan, Touran nebo Beetle s ušlechtilou výbavou zahrnující např. klimatizaci, kola z lehkých slitin, volant v kůži a mnoho dalšího. Díky financování od ŠkoFINu si je můžete osedlat ještě výhodněji. Měsíčně již za 5 999 Kč včetně pojištění.

**Volkswagen Comfort Edition,
plnokrevná nabídka nyní u nás ve stáji.**

* Nabídka platí do 31.3.2014. Zvýhodnění 150 500 Kč je kalkulačino pro model Touran 1.2 TSI 77kW (cenová výhoda 109 600 Kč + s financováním Volkswagen Finance další úspora až 40 900 Kč). Více informací o nabídce na www.comfortedition.cz. Kombinovaná spotřeba a emise CO₂: 4,2-6,8 l/100 km, 109-159 g/km. Vyrobazení vozů je ilustrativní.

Volkswagen Finance
ŠkoFIN

Das Auto.

AUTO TUKAS
člen TUKAS Group

Autorizovaný prodejce **Volkswagen TUKAS a.s.**
Šterboholská 391, 102 00 Praha 10, tel.: 272 072 235, 272 072 217,
www.tukas.cz, e-mail: volkswagen@tukas.cz

Oriešok pre deti slovenských krajanov nielen v ČR

ORIEŠOK

2014

Časopis pre deti, ktoré rady maľujú a čítajú

Časopis pro děti, které rády malují a čtou

Milé deti,

blížia sa krásne sviatky novej jari - Veľká noc. Slniečko, svetlo a teplo sa k nám pomaly vracajú. Zelená sa tráva, objavuje sa mladá **žihľava** a **bahniatka**, ktoré boli na stromoch už aj v januári. Tohoročná zima bola teplá a snehu bolo málo. Sneh ale môže napadnúť aj v marci či apríli a držať sa až do mája. Nie nadarmo staré ľudové porekadlo hovorí, že ak Matej (24.2.) sneh a ľady nenájde, sám ich privolá a vláda zimy sa predĺži. To vedeli naše prastaré mamičky a otcovia. Verili ale, že návratu zimy zabránia, keď vynesú slamenú Morenu - starú zimu z dediny či mesta. Veľkonočných zvykov bolo veľa a veľa z nich patrilo deťom. Dnes už o nich vieme veľmi málo. Veľká noc je pre nás len predĺženým víkendom s trojdňovými prázdninami, keď nejdeme do školy či škôlky. Rodičia nás zoberú do hôr na lyžovačku alebo na chalupu. Niektorí zostanú v meste pri televízore či počítači.

Ale jar a slnko nás volajú von.
Kto počúvne, neoľutuje.

Vaša redakcia

MATEJ ĽADY

Pozbierajte písmenká na obrázku
a doplňte pranostiku.

Napísala Helena Nosková
Nakreslila Zuzana Štancelová

VEĽKÁ NOC IDE

Slniečko sypalo zlaté **lúče** na zem. Dni boli dlhšie a teplejšie. Prichádzala jar a bola krásna nedeľa na začiatku marca. Dievčence chystali v stodole starenu – Morenu. Uplietli ju zo slamy, dali jej starú **sivú** košeľu, tmavosivú sukňu a hlavu jej zavinuli do starej tmavej šatky. Priviazali ju na dlhú tyč a **pobrali sa** s ňou krížom cez dedinu k rieke Kysuci. Pridali sa k nim aj chlapci.

Dievčatá Morene vyspevovali:

Morena, Morena,
dlho si tu sedela.
Zimu si nám priniesla,
jar by si nám odniesla.
Choď od nás len preč,
do mora sa rýchlo po rieke vleč!

Na moste sa zastavili a hodili slamenú postavu do rieky. Otočili sa a rýchlo utiekali preč. Rozvodnená, prudká Kysuca odniesla Morenu do Váhu. Váh ju odovzdal Dunaju a ten ju zanesol do Čierneho mora. Príchodu jari už nič nestálo v ceste.

Po Smrtnej nedeli, ako sa táto nedeľa s vynášaním Moreny nazýva, prišla Kvetná nedeľa. Chlapci rezali konáriky **bahniatok** a roznášali ich po domoch. Každá rodina si z nich urobila kyticu a niesla si ju do kostola **posvätiť**. Tak kázal starý ľudový zvyk. Dievčatá ráno ozdobili malý stromček – briezku – farebnými stužkami s bielymi vyfúkanými vajčkami. Takto ozdobený stromček volali létečko. Obišli s ním všetky domy a všade zarecitovali riekanku:

Ideme k vám,
leto nesieme vám.
Zimu už sme vyniesli,
leto sme zas priniesli.
Vajičko nám dajte,
v dobrom spomínajte...

abo - alebo (nářečové)
bahniatka - kočky
hlava mu zojde - hlava mu upadne

lúče - paprsky
oblievačka - polévání
pobrať sa - jít
posvätiť - požehnat v kostele knězem

sivá - šedá
vyšibali - vyšlehalí, vymrskali
žihlava - kopřiva

Veľká noc bývala skutočným veľkým sviatkom. Celý týždeň sa upratovali domy, dvory, maštale i chlievy. Na zelený štvrtok sa všetci chodili umývať do tečúcej vody, aby boli po celý rok zdraví a dievčatá krásne a svieže.

Dievčence po umývaní v potoku či rieke rýchlo našli najbližšiu vrbu, postavili sa pod jej hebké vetvičky a rozčesávali si vlasy. Odriekali pritom riekanku – prosbu:

Vrba, vrba, čo sa dívaš,
češem svoje vlasy, nech narastú
ako tvoje klasy.

V sobotu a v nedeľu dievčatá a ženy kládli uvarené vajíčka do červenej, žltej alebo zelenej farby. Buď na ne najprv voskom nakreslili ornamenty, alebo potom ich do farby vyrývali ostrým predmetom.

Najveselším dňom býval Veľkonočný pondelok. Chlapci i muži chodili polievať vodou dievčatá a ženy. Často ich hádzali rovno do potoka, rieky alebo rybníka. Voda ich mala očistiť od všetkých chorôb a priniesť im zdravie a sviežosť. Inde ich vyšibali vrbovými prútmi, aby z nich vyhnali všetky choroby. Preto sa im ženy a dievčatá odmeňovali krásnym farebným vajíčkom.

Malí chlapci chodili koledovať s veľkonočnou riekankou:

Poobede sa oblievačka skončila. Chlapci hrali rôzne hry o vajíčka. Vyhral ten, ktorý ich získal najviac. Dievčatá sa na lúke zabávali hrou na Zlatú bránu.

Šiby, ryby,
mastné ryby.
Dajte vajce do koláča.
Keď nemáte maľované,
dajte aspoň biele,
sliepočka vám znesie iné.

Zlatá brána otvorená,
zlatým kľúčom podoprená;
kto do nej vojde,
hlava mu zojde.
Či je to ten abo ten,
nepustím ho z brány ven.

Oriešok

Občasník pre malých čitateľov v slovenčine a češtine. Vydáva Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR. Redakcia: Vocelova 602/3, Praha 2, 120 00, tel.: 257311555, 281924801, 603 824 370, 607 237 093 anazuz.s@volny.cz; anele@seznam.cz. Internetovú verziu nájdete na www.klubsk.net Napísala Helena Nosková. Ilustrácie a grafická úprava Zuzana Štancelová. Toto číslo vyšlo ako príloha časopisu Listy 3/2014. Do tlače odovzdané 20.3. 2014.

DODO PEPA

Slovensko-český a česko-slovenský seriál

Píše a kreslí Zuzana Štancelová

Šibačka

Mama, ideme narezať vrbové prúty na korbáče.

Ta mlha je jako mlíko, Víš dobře, kam jdeme?

Presne. Takto rovno a sme pri vrbach. Je tam taká mláka.

Deti, chce sa vám ísť von? Je tam hmla. Keby sme bývali na kopci, svietilo by nám slnko. Najneskôr o jedenástej sa to vyberie.

Ano, už v ní stojím.

Rýchlo rež a utekajte domov, aby si neprechladol!

Řež sám, já mám chuť na horké kakao.

Čo sa zbláznil? Uteká opačným smerom!

Domy nikde, cesta se ztratila, ale já vyběhnu na kopec.

Kdyby mě tak nezábly nohy, tak by se mi to líbilo!

Tatko, Pepa sa v tej hmle stratil. Choď ho nájsť!

Ja sa ani na Veľkonočný pondelok nevyspím!

Pozri, čo som si vyšibal!

Cože, ty jsi šel beze mě?

Počkej, já tě proženu!